

Cilt 2 , Sayı 2, Yıl 2022/Volume 2, Issue 2, Year 2022/ISSN: 2791-741X

Politik Psikoloji Dergisi

The Journal of Political Psychology

İÇİNDEKİLER | Contents

5 EDİTÖRDEN | Editorial

Alim Yılmaz

7-26 Araştırma Makalesi | Research Article

**SİYASAL TERCİHLER VE DEĞERLER ARASINDAKİ İLİŞKİ |
The Connection Between Political Preferences And Values**

Mehmet Mazhar YILDIZ

27-47 Araştırma Makalesi | Research Article

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS LEADING TO ETHNIC
GROUP CONFLICTS: A REVIEW OF THE BOSNIAN
GENOCIDE| Etnik Grup Çatışmalarına Yol Açan Sosyo-Psikolojik
Faktörler: Bosna Jenosidisi Üzerine Bir İnceleme**

Nuran Pir

4

48-67 Araştırma Makalesi | Research Article

**CUMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL BAŞKANI KEMAL
KILIÇDAROĞLU'NUN DİNİ SÖYLEMİ: TWİTTER ÖRNEĞİ|
Republic People's Party President Kemal Kılıdaruolu's Religious
Disclaimer: Twitter Examples**

Süleyman Bahçıvan

68-81 Film Değerlendirmesi | Movie Review

**POLİTİK PSİKOLOJİK BAKIŞ AÇISIYLA BEASTS OF NO
NATION FİLM ANALİZİ| A Film Analysis Of Beasts Of No
Nation From A Political Psychological Perspective**

Merve Başarıcı

Editörden

Politik Psikoloji Dergisinin dördüncü sayfasıyla karşınızdayız. Dergicilik, özellikle tematik ve akademik nitelikleri haiz dergicilik yapmak oldukça fazla çaba gerektirmektedir. Yazarlara ulaşmak, alınan yazılar arasında gerekli seçimleri yapmak ve editöryal süreçlerden sonra yayına hazırlamak da ayrı bir uzmanlık sürecini ifade etmektedir.

Sayfa | 5

Tüm bu zorluklara rağmen siyaset ve sosyal meseleleri psikolojik faktörler bağlamında açıklamayı hedefleyen yazıların yer aldığı yeni sayımızla okura ulaşmak olumlu duygulara tekabül etmektedir. Türkiye’de ve Dünyada yaşanan hadiseler hızlı, çarpıcı ve bir o kadar dönüştürücü nitelikler taşımaktadır.

Amacımız bu süreçlerin anlaşılması, olabildiğince doğru yorumlanması ve nihayetinde kullanıma sürülmesi bakımından yeni yazıları yayınlamayı ilke edindik ve bu çerçevede ortaya çıkan yazıları ilginize sunuyoruz. Siyasi gelişmeler, beraberinde çok yönlü oluşumların doğrudan yaratmaktadır. Bu vesileyle evrensel bilgi dağarcığından faydalanarak yazılan yazılar daha çok ilgi toplamaktadır.

Türkiye’de seçim gündeminde yer alan ve iktidara karşı siyaset üreten 6 lı masanın değerlendirildiği, seçmen tercihlerini konu alan, Bosna soykırımını akademik bir dille ele alan ve yine bu bağlamda çocuk savaşçıları konu alan bir film değerlendirmesini içeren yeni sayımızdan yararlanmanız dileğimle!

BOŞ

Politik Psikoloji Dergisi
The Journal of Political Psychology

Araştırma Makalesi

Research Article

Sayfa | 7

**SİYASAL TERCİHLER VE DEĞERLER ARASINDAKİ
İLİŞKİ¹**

Mehmet Mazhar YILDIZ²

Öz: Bu çalışmada, Diyarbakır ve Trabzon illerinde yaşayan, etnik kimliklerini Türk ve Kürt olarak tanımlayan 18-30 yaş aralığındaki gençlerin siyasal değerler temelinde hangi düzeyde birbirlerinden farklılaştıkları ve benzeştikleri sorgulanmıştır. Yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen bulgular Diyarbakır ve Trabzon'daki gençlerin açık bir şekilde farklı siyasal değerlere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Ortaya çıkan farklılıklar sadece siyasal kimlik ve tercihlerle sınırlı olmamış, bunların dışındaki siyasal davranışlarda da kendini göstermiştir. Ancak tüm bu farklılıklara rağmen katılımcılar için "demokrasi" ortak bir değer olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında elde edilen bulgular, gençlerin sahip oldukları siyasal

¹ Bu çalışma Türkiye'de Gençlerin Siyasal Değerleri başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Arş. Gör. Dr. Dicle Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Diyarbakır/Türkiye, mazharyildiz@windowslive.com. İD: 0000-0002-8417-4504.

Geliş Tarihi: 06 Mayıs 2022 **Kabul Tarihi:** 03 Eylül 2022

Received: 06 May 2022 **Accepted:** 03 September 2022

Bu makaleye atıf için / To cite this article: Yıldız, M.M. (2022). Siyasal Tercihler ve Değerler Arasındaki İlişki. Politik Psikoloji Dergisi, 2(2), 1-18.

değerlerin yaşadıkları illerin hâkim siyasal kültürüyle örtüştüğünü göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Gençlik, siyasal değerler, seçmen davranışı

THE CONNECTION BETWEEN POLITICAL PREFERENCES AND VALUES

Abstract: *In this the study, it was questioned to what extent young people of who define their ethnic identities as Turks and Kurds origin living in the provinces of Diyarbakır and Trabzon, between the ages of 18-30, have politically different or similar values. Findings from face-to-face surveys revealed that young people in Diyarbakır and Trabzon clearly have different political values. The differences that emerged were not only limited to political identities and preferences but also became evident in other political behaviors. However, despite all these differences, it was determined that "democracy" was a common value for the participants. In addition, based on the findings, it was understood that the dominant political culture in both provinces coincided with the political values of the youth.*

Keywords: *Youth, Political values, Voting behavior*

GİRİŞ

Kişiler, oy tercihlerini nasıl belirlerler? Onları herhangi bir siyasal parti veya adaya yönlendiren etkenler nelerdir? Farklı siyasal düşünceler içerisindeki seçim(ler)ini neye göre yaparlar? Siyaset bilimi alanında insanların siyasal davranış pratiklerini—özellikle de parti veya aday tercihi— anlama çabası, araştırmacıları bu noktada çeşitli modeller— Kolombiya modeli(sosyolojik yaklaşım), Michigan modeli ve rasyonel tercih modeli— geliştirmeye sevk etmiştir. Sayılan modeller, siyasal davranışların yorumlanması adına işlevsel bir role sahip olmalarına karşın bireyin siyasal duygu ve eylemlerini etkileyen mikro ve makro düzeydeki sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmeler bu noktada genel geçer bir modelin kabulünü engellemektedir. Ancak yakın zamanda kişilerin siyasal pratikleri ve sahip oldukları değerler arasında kurulan ilişki (Inglehart, 1971, Inglehart, 1977; Schwartz, 1992; van Deth ve Scarbrough, 1995; Bernea ve Schwartz, 1998) siyasal davranışların çözümlenebilmesi adına yeni bir modül sunmuştur. Bu modül bireylerin davranışlarının arka planında onları yönlendiren yönlendiriciler olduğu, yani değerler olduğu, gerçeğinden hareketle geliştirilmiştir.

Bireylerin siyasal tercihleri ve sahip oldukları değerler arasında kurulan bu ilişkiden hareketle, bu çalışma Trabzon ve Diyarbakır'da yaşayan 18-30 yaş aralığındaki gençlerin sorgulanan siyasal davranış pratikleri üzerinden ne ölçüde farklı ve benzer değerlere sahip olduklarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmada ayrıca aşağıdaki sorulara da cevap aranmıştır.

- 1) Trabzon ve Diyarbakır illerinde yaşayan gençler arasında siyasal tercihler bağlamında bir farklılaşmadan söz edilebilir mi?
- 2) Trabzon ve Diyarbakır'da yaşayan gençler arasında “Kürt sorununun çözümü” adına kendilerine sunulan yöntemler üzerinden bir değer farklılığından söz edilebilir mi?
- 3) Katılımcıların sahip oldukları siyasal değerleri ile yaşadıkları illerin hâkim siyasal değerleri arasında bir ilişki kurulabilir mi?

Değer terimi anlamsal bir karmaşaya sahip olduğu için bu çalışmada öncelikle bu terim işlevsel yönüyle ele alınacak, sonrasında siyasal davranış ve değerler arasındaki ilişki sorgulanacaktır. Devamında araştırmada elde edilen bulgulardan hareketle yukarıdaki sorulara cevaplar aranacaktır.

I. DEĞERLER

Felsefi bir yönü olan “değer” terimi ilk başlarda ekonomik anlamlar çağrışırsa da hem somut hem de soyut bir yönü olması nedeniyle haznesinde çok çeşitli manalar barındırmaktadır. Bu haliyle özünde anlamsal bir karmaşaya da sahip olan “değer” terimi bazen önemsiz bir kavram olarak algılanabilmektedir. Ancak 20 yy. ortalarından itibaren kişilerin gözlemlenebilen davranışları ve sahip oldukları değerler arasında kurulan ilişki (Spates, 1983, s. 28) değer terimini — işlevsel yönü itibariyle— sosyal bilimlerin merkezine oturtmuştur (Schwartz S. , 2012, s. 3). Sonraki yıllarda yapılan çalışmalarda da bu işlevsellik üzerinde sıklıkla durulmuş ve değerlerin, kişilerin gözlemlenebilen davranış/eylem/tercihlerini yönlendiren görünmez yönlendiriciler olduğu ve yaşam içerisinde alınan kararların ve yapılan tercihlerin sahip olduğumuz değerler filtresinden süzülerek gerçekleştiği ifade edilmiştir (Rokeach,1973; Schwartz, 1992).

Aynı işlevsel görevi farklı şekilde ifade eden açıklamalara bakıldığında değerlerin; kişilerin eylemleri seçme, insanları ve olayları değerlendirme veya açıklama biçimine rehberlik eden ve arzu edilen kavramlar olduğu(Kluckhohn, 1951; Rohan, 2000; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992), değerlerin neyin iyi veya kötü, doğru veya yanlış olduğu ile ilgili rehber görevi gördüğü (Gandal vd., 2004) ve değerlerin eylemleri koordine etmek için yararlı olan, sosyal olarak kabul edilebilir bir dilde ifade edilen, insanların önemli amaçlarının veya motivasyonlarının bilişsel temsilleri oldukları ifade edilmiştir (Bernea & Schwartz, 1998, s. 18).

Özü itibariyle karmaşık bir yapıya sahip olan değer terimi farklı şekillerde tanımlandığı için ortak bir tanımdan söz edilememektedir. Ancak, Schwartz ve Bilsky (1987, s. 551) terim ile ilgili yapılan açıklamalardan hareketle değerlerin işlevsel yönünü açıklayan ortak noktaları bir araya getirmiş ve bu konuda bir sınırın çizilmesi sağlanmıştır. (a) Değerler, inançlardır. (b) Değerler, bireyin amaçlarıyla (eşitlik gibi) ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilgilidir. (c) Değerler, özgül eylem ve durumların üzerindedir. (d) Değerler, davranışların ve olayların seçilmesini ya da değişmesini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler. (e) Değerler, sahip oldukları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar.

Bireyin değer edinim sürecini sınırlayan veya belirleyen bir ölçüt olmadığı için doğum ve ölüm arasındaki tüm yaşam evresi bir değer edinim süreci olarak kabul edilebilir. Diğer bir deyişle bireyler sürekli olarak bir değer edinim süreci içerisinde dirler. Biyolojik yapı, sosyal statü, meslek, aile, yaş, din, coğrafya (Hitlin & Piliavin, 2004) eğitim,

hâkim siyasal kültür, sosyal çevre, makro veya mikro sosyo ekonomik ve siyasal gelişmeler vb. olgular—bir arada veya ayrı ayrı (Fichter, 1990)—doğrudan veya dolaylı olarak bireyin değer edinim sürecinde aktif rol alırlar.

Sahip olunan bazı değerler zaman içinde önceliklerini yitirirken bazıları ise daha önemli bir hale gelebilir. Farklı çalışmalarda bu görüş desteklenmiştir (Schwartz ve Bardi, 1997; Çileli, 2000). Mesela; Türkiye siyasal tarihine bakıldığında sağ veya sol siyasal ideolojiler 60'lı ve 70'li yıllarda toplumu ilgilendiren öncelikli konularken günümüzde özgürlük ve eşitlik gibi değerler daha sık tartışılmaktadır. Bu noktada Rokeach, kişilerin sahip oldukları değerlerin değişime açık olduğunu ancak bu değişim hızının ise yavaş olduğunu ifade etmiştir (Rokeach, 1973, s. 5-6).

Bu haliyle her bireyin kaçar tane değere sahip olduğu ve bu sahip olma süreçlerinin nasıl şekillendiği ile ilgili net bir şeyler söylemek oldukça zor bir iştir. Ancak bu noktada Rokeach, bireylerin 18 amaçsal (*terminal*) ve 18 araçsal (*instrumental*) olmak üzere toplam 36 farklı değer türüne sahip olduklarını ve bunların hemen hemen tüm bireylerde ortak olduğunu ifade etmiştir (Rokeach, 1973). Ancak hem teorik hem de ampirik bir alt yapıdan mahrum olan bu çalışmayı noksan bulan Schwartz ve Bilsky (1987, 1990) yaptıkları araştırmalarda bireylerin sahip oldukları değerler kümesi içerisinde on değer — uyarılım, özyönelim, uyma, geleneksellik, güvenlik, güç, başarı, evrenselcilik, iyilikseverlik, hazcılık— herkes için ortak olduğunu ifade etmiştir.

Birey davranışlarının sahip olunan değerler ile ilişkilendirilmesi, toplumsal gelişimlerin daha tutarlı bir şekilde ele alınması ve bireylerin değerleriyle örtüşen politikaların geliştirilmesini gündeme getirmiştir. Bu noktada Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000, s. 60) “sosyoekonomik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni toplumsal düzenlemelerin sağlıklı işleyebilmesi bireylerin sahip olduğu değerlerin bu türden düzenlemelerle uyumlu olmasıyla yakından ilişkili olduğunu” ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle mikro politikalardan makro politikalara, ekonomiden siyasete, sosyo kültürel faaliyetlere kadar bir toplumu tüm yönleriyle anlayabilmek toplumun sahip olduğu değerlerin saptanmasını gerektirmektedir. Benzer argümanlar öne süren Rokeach (1973) sosyal bilimcilerin araştırmaya değer gördükleri tüm olayların değerlerle ilişkili olduğunu ve değerlerin dâhil edilmediği araştırmaların noksan olduğunu ifade etmiş ve kişilerin sahip oldukları değerleri, insan davranışlarını açıklamaya yönelik diğer tüm kavramlardan üstün tutmuştur.

“Değer” konusu en az anlamı kadar geniş bir alanı kapsar. Bu nedenle ele alınan konu ile ilgili bir sınır çizilebilmesi amacıyla altı farklı

değer türünden söz edilmiştir; siyasal, dini, estetik, ekonomik, sosyal ve bilimsel (Spranger, 1928). Bireylerin görünen davranışlarının anlaşılması aslında sayılan bu değer türlerinin tümü ile ilgilidir. Ancak her bir değer türünün bir arada ele alınması güçlükler barındırmaktadır. Bu nedenle değerler konusu burada siyasal değerler üzerinden ele alınacaktır.

II. SİYASAL TERCİHLER VE DEĞERLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

Daha çok sosyal-psikolojinin çalışma alanı olan “değerler”, siyaset bilimi alanında da sıklıkla yer almıştır (Easton, 1953; Campbell vd., 1960). Ancak değer araştırmalarının bu alanda kalıcı bir yer edinmesinde Inglehart’ın (1971-77) *Silent Revolution* (Sessiz Devrim) tezinin önemli bir katkısı olmuştur. Post-materyalizmin yükselişini tanımlayan bu önemli çalışmasında Inglehart (1971), değerlerin uluslararası ve karşılaştırmalı düzeyde tanımını, ölçülmesini ve uygunluğunu ciddi şekilde ele alan ilk ampirik siyaset bilimcileri arasında yer almıştır (Loughran, 2016).

Silent Revolution (Sessiz Devrim) tezinde, Batı Avrupa’daki sanayi toplumlarında II. Dünya Savaşı’nın etkilerini yaşamış kuşaklar ile savaş sonrasında dünyaya gelen kuşaklar arasında belirgin bir değer farklılığı olduğu ve kuşakların sahip oldukları değer türlerine göre siyasal davranış pratiklerinin de farklılık gösterdiği öne sürülmüş sonrasında bu düşünce ampirik olarak test edilmiştir. Elde edilen bulgulardan hareketle daha olgun yaş grubundaki katılımcıların güvenlik ve ekonomik refahı öncelikli tuttukları, materyalist değerlere sahip oldukları ve buna bağlı olarak da geleneksel siyasal pratikler sergiledikleri saptanmıştır. Diğer tarafta ise daha genç yaş grubundaki katılımcıların bireysel özgürlükler, çevre-doğa ve eşcinsel haklarının öncelikli tutulduğu, post-materyalist değerlere sahip oldukları ve bireysel katılım şekillerinin hâkim olduğu siyasal pratikleri benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Inglehart 1971-77).

Farklı bir yaklaşımla kişilerin sahip oldukları değerler ve siyasal eğilimleri arasındaki ilişkiye değinen Bernea ve Schwartz’a (1998, s. 21) göre liberal bir konumu benimseyen partilere verilen desteğin bireysel özerkliği, hoşgörüyü ve farklı veya olağandışı insanları ve yaşam tarzlarını kabul etmeyi teşvik eden değerleri önemsemeye ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Diğer bir deyişle toplumların sahip olduğu mikro karakterdeki değerler —dürüstlük, hoşgörü— ve makro düzeydeki değerler —güçlü demokrasi— arasında bir ilişkinin olduğu ifade edilmiştir.

Siyasal değerler kümesi içerisinde hangi siyasal pratiklerin yer aldığı ile ilgili net bir şey söylemek, bireyin sayısız siyasal

eylem/hareket/davranışı gerçekleştirme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda oldukça zor bir durumdur. Bu konuyu ele alan araştırmacıların çalışmaları incelendiğinde; seçmen davranışı, siyasal katılım, parti rekabeti, politika tercihleri, sosyal ve politik değişimi yorumlamak gibi ampirik olarak yönlendirilen alt alanların tümünde, değerlerin tahmin ve açıklama modellerinde bir yeri hak ettiği fikri hakim olmuştur (van Deth & Scarbrough, 1995, s. 5). Ancak tüm bu davranış pratikleri içerisinde bireyin “oy tercihi” diğer siyasal davranış türlerine oranla daha fazla rağbet görmüştür. Bu durumun oluşmasında oy tercihinin bireyin doğrudan tüm siyasal düşüncelerini yansıttığı ve oy kullanan-kullanmayan tüm insanları ilgilendirmesinin etkili olduğu söylenebilir (Verba vd.,1978, s. 310).

III. YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışmada gençlerin, siyasal tercihleri ve değerler arasındaki ilişki irdelendiğinden araştırmanın çalışma evrenin belirlenmesindeki önemli gerekçeler; siyasal tercihler/yönelim ve ulaşılabilirlik olmuştur. Bu bağlamdan hareketle; Diyarbakır ili siyasal tercihleri itibariyle Kürt milliyetçisi³ ve Trabzon ili de Türk milliyetçisi⁴ olmasından dolayı bu çalışmanın çalışma evreni olarak belirlenerek 2019-20 yılları arasında bu illerdeki gençlere yüz yüze anketler uygulandı.

Tablo 1: Anket Uygulanan Şehirler

Şehirler	Sayı	Yüzde
Trabzon	91	46,7
Diyarbakır	104	53,3
Toplam	195	100

Araştırma evreninin ardından araştırmanın örneklem sayısı belirlendi. Örneklemin belirlenmesinde istatistiki hesaplama yerine eldeki mevcut imkân ve sınırlılıklar göz önünde bulundurularak her il için 100 katılımcıyla gerçekleştirilecek anketlerin illerin siyasal değerlerini yansıtacağı varsayılmıştır. Ancak sahadan toplanan veriler üzerinde yapılan gerekli incelemelerden sonra —etnik kimliklerini Türk veya Kürt dışında ifade edenler araştırmaya dâhil edilmedi⁵— araştırmaya dâhil edilen anket sayısı söz konusu referans sayıdan az veya çok olabilmıştır.

³ YSK verilerine göre 1999 seçiminden bu yana Diyarbakır ilinde en çok oy alan partiler Kürt siyasi hareketini temsil eden partiler/adaylar olmuştur.

⁴ YSK verilerine göre 1999 seçiminden bu yana Diyarbakır ilinde en çok oy alan partiler merkez ve sağ siyasal hareketi temsil eden partiler olmuştur.

⁵ Ek 1: Katılımcıların “siz etnik kimliğinizi ne olarak tanımlıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar

Araştırma anketi, her il için yaş, eğitim düzeyi ve cinsiyet bağımsız değişkenleri üzerinden belirlenen kotalar dikkate alınarak 18-30 yaş aralığındaki gençler ile yüz yüze anket yoluyla uygulanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması amacıyla, anketler “basit rastsal ve amaçsal” örnekleme yöntemi ile sayılan illerdeki sokaklarda ve iş yerlerinde uygulanmış ve her bir değişken grubu içindeki alt değişkenlerin sayısal olarak birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Tablo 2’ye bakıldığında her iki il için yaş, eğitim seviyesi ve cinsiyet kategorilerinin bir birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Örneklemin Demografik ve Etnik Profili

		Trabzon	Diyarbakır
ETNİK KİMLİK	Türk kökenli	100	0
	Kürt kökenli	0	100
CINSİYET	Kadın	57,1	42,3
	Erkek	42,9	57,7
EGİTİM	Düşük	24,2	11,5
	Orta	39,6	56,7
	Yüksek	36,3	31,7
YAŞ	18-20	13,2	16,3
	21-23	31,9	26
	24-26	13,2	23,1
	27-30	41,8	34,6

Araştırmada cevabı aranana cevaplardan biri gençlerin yaşadıkları şehirlerin hâkim siyasal kültüründen etkilenip etkilenmedikleridir. Kültür transferi ve ya diğer bir deyişle bireyin bulunduğu ortamın kültürünü temsil etmesi için makul bir zamandan söz etmek yanlış olacaktır. Ancak araştırma sırasında katılımcıların çoğunluğunun yaşadıkları şehirlerde uzun bir süre kalmış olmaları sayesinde yaşadıkları şehir ile aralarında kültürel etkileşimin olmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Tablo 3’e bakıldığında hem Trabzon hem de Diyarbakır’daki katılımcıların yaşamlarını büyük ölçüde buldukları illerde devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Buradan hareketle katılımcıların yaşadıkları illerin hâkim siyasal kültürünü içselleştirmelerinin kuvvetle muhtemel olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Katılımcıların buldukları illerdeki yaşam süreleri ve bu illeri benimseme durumları

		Trabzon	Diyarbakır
	1-3	2,2	2,6
	4-7	3,3	,9
Ne zamandan beri bu şehirde yaşıyorsunuz	8-11	3,3	3,5
	12-15	3,3	,9
	16-19	7,7	2,6
	+20	80,2	89,5
Kendinizi nereli hissediyorsunuz	Trabzon	73,6	0,0
	Diyarbakır	0,0	88,7

Uygulanan anketler SPSS programı ile analiz edilerek, ilerleyen bölümlerde görülen tablolara dönüştürüldü. Analizler için önce basit frekans dağılımı sonrasında ise bağımsız değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını bulmak için t-testi yapıldı.

Son olarak; bireyler arasında siyasal değerler noktasında bir kutuplaşmanın olup olmadığı bu çalışmada cevabı aranan sorulardan biri olmuştur. Ancak bireyler arasındaki kutuplaşmaların ele alındığı çalışmalarda farklı parametreler—siyasal tercihler, farklı kimlikler ile evlilik ve komşuluk ilişkisi gibi— bir arada değerlendirilerek belirli bir cevaba ulaşılmıştır. Bu çalışmada katılımcılar arasında olası bir kutuplaşmanın olup olmadığı sadece katılımcıların oy verdikleri partiler ve yukarıda sorgulanan konular üzerinden belirlenmiştir. Ayrıca, Erdoğan ve Semerci'nin (2018) kendi çalışmalarında ifade ettikleri gibi bu çalışmada da “kutuplaşmanın failini aramaktan çok durumu tespit etmeye odaklandığı” belirtilmelidir.

IV. BULGULAR

Tablo 4'e çalışmaya katılan gençlerin, hangi siyasal kimlikleri kendilerine en yakın hissettikleri ile ilgili istatistikî veriler yansıtılmıştır. Bu sonuçlara göre, toplumun büyük çoğunluğunun benimsediği siyasal kimliklerin gençler tarafından da—özellikle Trabzonlu gençler tarafından— kabul edildiği anlaşılmaktadır. Trabzon'daki gençlerin kendilerini en yakın hissettikleri siyasal kimlikler sırasıyla yüzde 58,2 oranında milliyetçi–vatansever, yüzde 17,6 oranında Atatürkçü-laik ve yüzde 13 oranında ise dindar muhafazakârdır.

Tablo 4: Aşağıdaki kimliklerden hangisini kendinize en yakın görüyorsunuz?

	Trabzon	Diyarbakır
Atatürkçü-Laik	17,6	1
Dindar - Muhafazakâr	13,2	20,4
Milliyetçi - Vatansever	58,2	6,8
Liberal - Özgürlükçü	4,4	41,7
Demokrat - Sosyal Demokrat	0	13,6
Marksist - Sosyalist	1,1	4,9
Diğer	2,2	2,9
Fikrim yok	3,3	8,7
Toplam	100	100

Diğer tarafta Diyarbakır'daki gençlerin kendilerini en yakın hissettikleri siyasal kimlikler sırasıyla; yüzde 41,7 oranında liberal-özgürlükçü, yüzde 20,4 oranında dindar-muhafazakâr ve yüzde 19,5 oranında ise sol siyasal kimlikler olmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle Trabzonlu gençler yüzde 71 oranında merkez ve sağ kimlikleri benimserken Diyarbakırlı gençlerin yüzde 61 oranında liberal ve sol görüşleri benimsediği görülmektedir. Sonuç olarak, elde edilen bulgulardan hareketle Trabzon ve Diyarbakırlı gençlerin siyasal kimlikler bağlamında birbirinden farklı değerlere sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak tablo 3'e dikkatle bakıldığında dindar-muhafazakâr kimliğin her iki ilde de hatırı sayılır şekilde benimsenmiş olduğu görülmektedir. Bu yönde bir sonucun ortaya çıkmasında şüphesiz çoklu nedenlerden söz edilebilir. Ancak bunlar içerisinde din olgusu üzerinde ayrıca durulmalıdır. Çünkü yapılan araştırmalarda bireyin siyasal kimliğini şekillendiren önemli faktörlerden biride din olgusudur (Çarkoğlu & Hinich, 2006; Esmer ve Pettersson, 2007). Sonuç olarak, katılımcılar, siyasal kimlikler noktasında her ne kadar birbirinden farklı görünseler de her iki il için kısmi de olsa siyasal bir benzerlikten söz edilebilir. Ayrıca, farklı etnik kimlikler arasındaki bu farklılıklar ve benzerlikler Türkiye'nin toplumsal yapısı ile ilişkilendirilebilir.

16

Tablo 5: Bugün yapılacak bir genel seçimde oyunuzu hangi partiye verirsiniz?

	Trabzon	Diyarbakır
AKP	33,3	10,6
CHP	12,6	3,8
HDP	0	66,3
MHP	14,9	0
İYİ Parti	13,8	0
Diğer	1,1	1,9
Kararsız	8	2,9
Kullanmam	16,3	14,5
Toplam	100	100

Tablo 5'e yansıyan sonuçlar katılımcıların bugün yapılacak olan bir genel seçimde oy verebilecekleri partileri göstermektedir. Nihai noktada bireylerin parti tercihleri çoklu faktörlerin—din, etnik kimlik, sosyal statü— bileşiminin bir sonucu olarak gelişmektedir. Bu noktada bireylerin siyasal tercihlerini yorumlayan farklı senaryolar geliştirilmiştir. Örneğin; Esmer'e (2019) göre, bir grup veya kimliğe uygulanan baskılar ve bu sürecin derinleşmesi kişilerin rasyonel karar sürecinden uzaklaşıp kendisinden olan laik, muhafazakâr, Kürt, Alevi, Sünni vs. kimliklere veya kişilere yönelmelerine neden olmaktadır.

Bu bilgiler ışığında ilgili tabloya yansıtılan istatistiki verilerle bakıldığında Trabzonlu gençlerin büyük çoğunluğunun merkez ve sağ partilere, Diyarbakırlı gençlerin ise daha çok sol ve liberal partilere yönelerek rasyonel bir tercihten ziyade kendilerine yakın diğer bir deyişle kendi mahallelerinden olan siyasal partileri tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların benimsedikleri siyasal kimliklere göre oy verdikleri siyasal partiler

	TRABZON				DİYARBAKIR		
	AKP	CHP	İYİ Parti	MHP	AKP	CHP	HDP
Dindar - Muhafazakâr	26,9	0	12,5	0	80	0	19,6
Milliyetçi - Vatansever	65,4	66,7	87,5	100	20	33,3	4,3
Liberal - Özgürlükçü	7,7	33,3	0	0	0	66,7	76,1
Total	100	100	100	100	100	100	100

Tablo 6'ya bakıldığında da elde edilen bulgular, hem Trabzonlu hem de Diyarbakırlı gençlerin siyasal kimliklerini temsil eden siyasal partilere yöneldiğini ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle elde edilen bulgular, katılımcıların sahip olduğu siyasal değerlerin kendi siyasal pratiklerini yönlendirdiğini de açıkça göstermektedir.

Bireyin siyasal değerlerinin bir yansıması olarak gerçekleşen siyasal pratiklerden biri de bir siyasal partinin tercih edilme nedenidir. Tablo 7'ye yansıyan sonuçlar bu görüşü destekleyecek şekilde olmuştur. Elde edilen bulgulara bakıldığında; Trabzonlu katılımcıların oy verecekleri partiyi tercih nedenleri sırasıyla yüzde 28,6 oranında "ideoloji", yüzde 27,3 oranında "partinin icraatları" ve yüzde 23,4 oranında da "partinin lideri" olmuştur. Hatırı sayılır bir katılımcı kitlesinin de parti tercihini belirleyen neden ise "duygusallık" olmuştur. Bu oranlara bir bütünsellik içinde bakıldığında Trabzonlu katılımcıların üçte ikisinin siyasal parti tercihinin objektiflikten uzak sübjektiflikle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle ortaya çıkan tablo tamamen bireyin kendi siyasal değerlerinin bir sonucu ve yansımasıdır.

Tablo 7: Seçtiğiniz partiye oy verme nedeniniz nedir?

	Trabzon	Diyarbakır
Partinin Lideri	23,4	16,7
Partinin Kadrosu	1,3	7,8
Partinin Programı	6,5	4,4
Partinin İcraatları	27,3	10
Partinin İdeolojisi	28,6	53,3
Duygusal Sebepler	11,7	7,8
Diğer	1,3	0
Toplam	100	100

Diğer tarafta Diyarbakırlı gençlerin parti tercihlerindeki kriterlere bakıldığında benzer bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Bu ildeki katılımcı her beş gençten birinin siyasal parti tercihinde partinin kadrosu, icraatları ve programı gibi duygusal ve sübjektiflikten uzak nedenler etkili olurken geri kalanlar için ise öncelikli kriterler sahip oldukları siyasal değerlerle ilişkili olmuştur. Buradan hareketle bireylerin sahip oldukları siyasal değerlerin onları siyasal tercihlerinde etkili olduğu söyleme/tezi bir kez daha test edilip doğrulanmıştır.

Tablo 8: Sizce demokratik bir ülkede yaşamak önemli midir?

	Trabzon	Diyarbakır
Önemsiz	2,2	0
Ne önemli ne önemsiz	4,4	2,9
Önemli	93,4	97,1
Toplam	100	100

10

Demokrasinin işlevselliği ve işleyişi ile ilgili sayısız tartışmanın olduğu söylenebilir. Gelineen noktada demokrasinin seçenekler arasındaki en iyi tercih olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Ancak demokrasinin beş yüze yakın (Türküne, 2011) tanımından bahsedildiği bir durumda evrensel bir demokrasi anlayışından ziyade ben, sen, biz, onlara göre değişen anlayıştan söz edilmektedir. Tablo 8 ve devamında tablo 9'a istatistiksel olarak yansıtılan veriler bu durumu destekler nitelikte olmuştur. Tablo 8'ye bakıldığında etnik kimlik veya şehir fark etmeksizin demokrasinin toplumsal bir karşılığının olduğu anlaşılmaktadır. Ancak demokrasinin işleyişinin sorgulandığı tablo 9'a bakıldığında ise katılımcıların bu konuda farklı bir yaklaşıma sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 9: Türkiye de demokrasi etkili bir şekilde çalışıyor mu?

	Trabzon	Diyarbakır
Hayır	28,6	67,3
Kararsız	39,6	22,1
Evet	31,9	10,6
Toplam	100	100

Eldeki verilere göre Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğuna dair inanç her iki ilde de düşük bir seviyede olmuştur. Dahası elde edilen bulgular uluslararası araştırmaların bu konudaki sonuçlarıyla uyumdadır. Geçmiş yıllardan günümüze doğru *Freedom House*'un bu konudaki verilerine bakıldığında benzer sonuçlara ulaşılabilmektedir. Hem makro durumda katılımcıların demokrasinin Türkiye'deki işleyişine yönelik tutumları hem de mikro düzeyde illerin bu konuya yönelik tutumlarının oluşmasında şüphesiz çoklu nedenler etkili olmaktadır.

Demokrasinin işlevselliği ile ilgili verilen iller arasındaki farka bakıldığında Tablo 9'a veriler bu konuda oransal olarak belirgin bir farkın olduğu görülmektedir. İlgili tabloya göre, Diyarbakırlı gençlerin Türkiye'nin demokratik bir ülke olduğuna yönelik inançları Trabzonlu gençler ile kıyaslandığında daha düşük düzeyde kalmıştır. Trabzonlu gençlerin yaklaşık yüzde 32'si bu konuda olumlu bir kanaat taşıırken, bu oran Diyarbakırlı gençlerde yüzde 11 civarında olmuştur.

Tablo 10: Sizce Kürt sorununun çözümünde aşağıdaki yöntemler hangi ölçüde etkili olur?

		Trabzon	Diyarbakır
Askeri Yöntem	Etkili olmaz	17,8	67,3
	Etkili olur	65,6	23,1
Siyasal Yöntem	Etkili olmaz	14,4	8,7
	Etkili olur	65,6	80,8
Kültürel-Sosyal Politikalar	Etkili olmaz	15,7	4,9
	Etkili olur	59,6	87,4
Ekonomik Çözümler	Etkili olmaz	23,6	7,7
	Etkili olur	50,6	83,7
Ana dilde eğitim	Etkili olmaz	48,9	7,7
	Etkili olur	30	89,4

***Kararsızlar dâhil edilmemiştir**

Katılımcıların siyasal değerlerinin yaşam pratiklerine yansıdığı önemli alanlardan biri de Kürt sorununun çözüm yöntemleri olmuştur. Kürt sorunu veya Kürt meselesi, toplum içerisinde farklı şekillerde—terör sorunu, ekonomik geri kalmışlık, etnik kimlik—tanımlanmaktadır (Tan, 2009). Bu şekilde farklı tanımlamaların ortaya çıkmasında sorunun ele alınış biçiminin etkili olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle bireylerin bir sorunu algılama biçimleri o sorunun çözümüne ilişkin yaklaşımlarından bağımsız değildir. Dolayısıyla katılımcıların Kürt sorununun çözümü adına kendilerine sunulan yöntemlere karşı tutumları

bizlere bu katılımcıların Kürt sorununu algılama biçimleri ve sahip oldukları siyasal değerler hakkında kuvvetli bilgiler vermektedir.

Bu noktada tablo 10'a yansıyan veriler katılımcıların Kürt sorununun çözümü adına verilen yöntemlere hangi ölçüde katılıp/katılmadıklarını açıklamaktadır. Yapılan istatistikî testler sonucunda Trabzon ve Diyarbakırlı katılımcılar arasında bu konuda anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Askerî yöntem, ekonomik çözümler, anadilde eğitim için $P=,000$. Siyasal yöntem için $P=,006$ ve kültürel sosyal politikalar için $P=,001$)⁶. Katılımcılar arasında belirgin düzeyde farklılaşmaya yol açan askerî yöntem ve ana dilde eğitim konuları etno-politik (Erdoğan & Coşkun, 2008) bir sorun olarak kabul edilen Kürt meselesi bağlamında çokça tartışılan konulardır. Elde edilen bulgulardan hareketle katılımcıların sahip oldukları siyasal değerler üzerinden bu konu hakkında bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. Askerî yöntem Trabzonlu gençler için gerekli görülmesine karşın Diyarbakırlı gençler tarafından sorunun bir çözümü olarak kabul görmemektedir. Askerî yöntem Trabzonlu gençler tarafından verilen destek yüzde 66 oranında olurken Diyarbakırlı gençlerin ise yüzde 67'si bu yöntemi onaylamamıştır. Benzer şekilde kimilerince bir bölünmeye neden olacağı endişesi oluşturan ana dilde eğitim konusu Trabzonlu gençler tarafından desteklenmezken Diyarbakırlı gençler için bir çözüm aracı olarak görülmüştür.

Son olarak siyasal yöntem, ekonomik çözümler ve kültürel sosyal politikalar Trabzonlu katılımcılar tarafından genel olarak kabul görmüştür. Diğer tarafta ise Diyarbakırlı gençlerin bu yöntemleri sahiplenme oranları Trabzonlu gençlere oranla daha yüksek olmuştur. Buradan hareketle sayılan bu yöntemleri barındıracak bir çözümün toplumsal bir karşılığının olacağı söylenebilir.

SONUÇ

Bireylerin sahip oldukları değerler yaşam süresi içerisinde çoklu faktörlerin harmanlanmasının bir sonucu olarak oluşmaktadır ve bu değerler bireylerin yaşam pratiklerini yönlendirme işlevine sahiptir. Bu bağlamdan hareketle Türkiye siyasal tarihi incelendiğinde kimlikler arası çatışmalardan darbelere, siyasal krizlerden terör olaylarına kadar toplumu derinden etkileyen olaylar belirli aralıklarla tekrar etmiş ve bireyler bu olaylardan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmişlerdir. Buna bağlı olarak toplumsal birliktelik noktasında zedelenmeler ve farklı kimlikler arasında siyasal alanda belirgin değer farklılıkları oluşmuştur.

⁶ Ek 1: T-testi(Etnik Kimlik)

Bu farklılıkların sürekli olarak kamuoyunun gündeminde olmaması yok olduğu anlamına gelmediği gibi yapılan araştırmalar bunun hala devam ediyor olduğunu göstermektedir. Bu çalışma da onlardan biri olmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle, “siyasal tercihler”, noktasında Trabzonlu ve Diyarbakırlı gençler arasında bir siyasal değer farklılığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılık özellikle etnik kimlikleri ilgilendirilen konularda daha da belirgin olmuştur.

Araştırmada, Diyarbakırlı gençlerin ağırlıklı olarak sol ve liberal kimlikleri benimsedikleri ve bu siyasal kimliği taşıyan partilere—HDP—yönelindikleri saptanmıştır. Benzer şekilde Trabzonlu gençlerin de benimsedikleri siyasal kimlikleri—milliyetçi-vatansever— temsil eden partilere yönelindikleri—AKP, MHP— görülmüştür. Hem Trabzonlu hem Diyarbakırlı gençler için “dindar-muhafazakâr” kimlik kısmi olarak ortak bir değer olarak görülmüştür. Ancak bu kimliğin siyasal pratiklere yansımaları ise farklı olmuştur. Örneğin; dindar-muhafazakâr kimliği kendilerine yakın bulan Trabzonlu gençlerin yaklaşık yüzde 67’si Kürt sorununun çözümü noktasında “askeri yöntemi” desteklerken bu oran aynı kimliği benimseyen Diyarbakırlılarda yüzde 33 olmuştur. Ana dilde eğitim noktasında da benzer bir tablo oluşmuştur. Ana dilde eğitimin bu sorunun çözümde etkili olacağını düşünen dindar-muhafazakâr kimliği benimseyen Diyarbakırlı gençlerin oranı aynı kimliği kendilerine yakın bulan Trabzonlulardan daha fazla olmuştur. Buradan hareketle hem bireylerin sahip oldukları değerlerin tek bir noktadan ziyade çoklu kaynaklardan beslendiği sonucuna ulaşılabılır hem de bireylerin karşılaşılan duruma göre değer önceliklerinin farklılık gösterdiği söylenebilir.

Elde edilen bulgular katılımcıların kendi illerinin siyasal kültürüne paralel siyasal değerlere sahip olduklarını ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle katılımcılar, siyasal davranış ve niyetler noktasında yaşadıkları illerin hâkim siyasal kültürleriyle harmanlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öyle ki, araştırmada demokrasinin hem Trabzonlu hem de Diyarbakırlı gençler için ortak bir değer olduğu sonucuna ulaşılmışsa da katılımcıların benimsediği değerlerin demokrasinin işlevselliğiyle kısmi olarak çeliştiği, hâkim siyasal kültür ile paralel olduğu görülmüştür. Bu sonuç hem kültürün bireyin siyasal değerleri besleyen bir kaynak olduğunu ortaya koymuş hem de bireylerin siyasal niyet ve davranışlarında hâkim siyasal kültürün bireysel düzeydeki siyasal değerleri etkilediği şeklinde de yorumlanabilir.

Yapılan araştırmalarda tek yumurta ikizlerinin farklı siyasal değerlere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Weinschenk vd., 2021). Buradan hareketle bireylerin farklı değerlere sahip olmaları beklenen bir durumdur. Ancak bu farklılığın büyümesi toplumsal kutuplaşmayı

mümkün kılabilmektedir. Elde edilen bulgular, Trabzonlu ve Diyarbakırlı gençler arasında gerek oy verdikleri partiler gerekse Kürt meselesinin çözümü noktasında yukarıda sayılan siyasal konularda belirgin bir değer farklılaşmanın olduğunu ortaya koymaktadır. Dahası her iki ildeki gençlerin oy verdikleri partilerin birbirlerine yakınlık durumlarına bakıldığında bu konuda belirgin düzeyde bir kutuplaşmanın olduğu göze çarpmaktadır. Kutuplaşma sorunsalı dikkate alınarak yapılan araştırmalarda da benzer sorunlar çıkmıştır (Erdoğan ve Semerci , 2018). Örneğin; Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması, incelendiğinde AKP'ye ve MHP'ye oy veren kişilerin kendilerini en uzak gördükleri siyasal partiler içerisinde HDP ilk sırada yer almıştır. Aynı şekilde kendilerini HDP'ye yakın görenlerin de kendilerine en uzak gördükleri partiler sırasıyla MHP ve AKP olmuştur.

Son olarak; Türkiye Cumhuriyeti siyasal rejimi farklı kimlikler arasında uzun vadede bir siyasal farklılığın ve hatta kutuplaş tetikleyecek şekilde tasarlanmıştır. Gelinek noktada yaşanan sosyo politik gelişmeler—sağ-sol, Türk-Kürt, Alevi-Sünni çatışmaları— bu söylemi kanıtlar nitelikte olmuştur. Farklı siyasal kimlikler arasında farklılaşmalar ve kutuplaşmalar sıklıkla yaşanmış ve bunlar henüz bir çözüme kavuşturulamamıştır. Yapılan araştırmalar belirli aralıklarla bu durumu gözler önüne sermektedir. Ancak bu türden sorunların tekrar yaşanmaması adına bireylerin sahip olduğu değerler ve dolayısıyla toplumun sahip olduğu değerler dikkate alınmalıdır. Çünkü değerler bir yol gösterici görevi görmektedir. Sosyo politik kararların farklı kimliklerin sahip oldukları değerler ile uyumlu olması hem toplumun ortak noktalarının belirlenmesine yardımcı olacaktır hem de farklı kimlikler arasındaki siyasal farklılığı azaltarak olası bir kutuplaşmanın önüne geçecektir.

KAYNAKÇA

- Berneha, M., & Schwartz, S. (1998). Values and Voting. *Political Psychology*, 17-40.
- Campbell, A., Converse, P., Miller, W., & Stokes, D. (1960). *The American Voter*. Chicago: The University of Chicago Press .
- Çarkoğlu, A., & Hinich, M. (2006). A spatial analysis of Turkish party preferences. *Electoral Studies*, 369-392.
- Çileli, M. (2000). Change in Value Orientations of Turkish Youth. *The Journal of Psychology*, 297-305.
- Easton, D. (1953). *The Political System*. New York: Knopf.
- Erdoğan , E., & Semerci , P. (2018). *Fanusta Diyaloglar Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları* (1 b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi. http://turkuazlabsaha.org/media/module-files/fanusta_diyaloglar_eC01Vwf.pdf adresinden alındı
- Erdoğan, M., & Coşkun, V. (2008). Türkiye’nin Kürt Meselesi. *Liberal Düşünce*, 5-18.
- Esmer , Y., & Pettersson, T. (2007). The Effects of Religion and Religiosity on Voting Behavior. R. Dalton , & H.-D. Klingemann içinde, *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford.
- Esmer, Y. (2019, Şubat 27). *Seçmen duygusallığında son nokta: “Biz adayımızı yüzünden tanırız”*. herkese bilim ve teknoloji: <https://www.herkesebilimteknoloji.com/haberler/toplum/secmen-duygusalliginda-son-nokta-biz-adayimizi-yuzunden-taniriz> adresinden alındı
- Fichter, J. H. (1990). *What is Sociology*.
- Hitlin, S., & Piliavin, J. (2004). Values: Reviving a Dormant Concept. *Annual Review of Sociology*, 359–393.
- Inglehart, R. (1971). The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. *The American Political Science Review*, 991-1017.

- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution Changing Values and Political Styles*. Princeton: Princeton University Press.
- Loughran, T. (2016). "A values based electorate?" How do voters in West European Democracies convert their political values into vote choice preferences? Yayınlanmış doktora tezi.
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: The Free Press.
- Schwartz , S., & Bardi, A. (1997). Influences of Adaptation to Communist Rule on Value Priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 385-410.
- Schwartz, H., & Bilsky, W. (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 550-562.
- Schwartz, S. (1992). Universals In The Content And Structure Of Values: Theoretical Advances And Empirical Tests In 20 Countries. *Social Psychology* , 1-65.
- Schwartz, S. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Psychology and Culture*, 1-20. doi:http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1116
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a Theory of the Universal Content and Structure of Values: Extensions and Cross-Cultural Replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 878-891.
- Spates, J. (1983). The Sociology of Values. *Annual Review of Sociology*, 27-49.
- Spranger, E. (1928). *Types of Men: The psychology and ethics of personality*. New York: Hafner Publishing Company.
- Tan, A. (2009). *Kürt Sorunu*. İstanbul: Timaş.
- (2020). *Türkiye'de Kutuplaşmanın Boyutları 2020 Araştırması*. İstanbul: TurkuazLab. <https://www.turkuazlab.org/wp-content/uploads/2020/12/Turkiyede-Kutuplasmanin-Boyutlari-2020-Arastirmasi.pdf> adresinden alındı
- Türköne, M. (2011). *Siyaset*. İstanbul: Etkileşim.

van Deth, J., & Scarbrough, E. (1995). *The Impact of Values*. Oxford:
Oxford University Press.

Verba, S., Nie, N., & Kim, J.-o. (1978). *Participation and Political
Equality*. New York: Cambridge University Press.

Weinschenk, A., Dawes, C., Oskarsson, S., Klemmensen, R., &
Norgaard, A. (2021). The relationship between political attitudes
and political participation: Evidence from monozygotic twins in
the United States, Sweden, Germany, and Denmark. *Electoral
Studies*, 1-7.
[https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379420
301475?via%3Dihub](https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379420301475?via%3Dihub) adresinden alındı

EKLER

Ek 1: Katılımcıların etnik kimlik sorusuna verdikleri cevaplar

	Trabzon		Diyarbakır	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Alevi	0,0	0	0,0	0
Arap	0,0	0	2,5	3
Bağımsız	,9	1	0,0	0
Çerkez	0,0	0	0,0	0
Doğulu	0,0	0	0,0	0
Dünya Vatandaşı	0,0	0	0,0	0
Evrensel	0,0	0	0,0	0
Göçmen	0,0	0	0,0	0
Hiçbir şey	0,0	0	0,0	0
Hümanist	0,0	0	0,0	0
İnsan	,9	1	,8	1
Kimiksiz	0,0	0	0,0	0
Kürt	0,0	0	77,7	94
Kürt/Alevi	0,0	0	0,0	0
Laz	2,6	3	0,0	0
Muhafazakâr	,9	1	0,0	0
Müslüman	,9	1	,8	1
Özgür	0,0	0	0,0	0
Sıradan	0,0	0	,8	1
T.C Vatandaşı	0,0	0	,8	1
TC	0,0	0	,8	1
Terekeme	0,0	0	0,0	0
Türk	77,8	91	6,6	8
Türk Vatandaşı	0,0	0	,8	1
Türk-Müslüman	1,7	2	0,0	0
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	5,1	6	0,0	0
Türkiye Vatandaşı	0,0	0	0,0	0
Türkiye	0,0	0	0,0	0
Vatandaş	0,0	0	0,0	0
Zaza	0,0	0	8,3	10
Cevapsız	9,4	11	0,0	0
Toplam	100,0	117	100,0	121

Politik Psikoloji Dergisi

The Journal of Political Psychology

Araştırma Makalesi

Research Article

Nuran Pir*

**SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS LEADING TO ETHNIC
GROUP CONFLICTS: A REVIEW OF THE BOSNIAN
GENOCIDE**

Abstract: Bosnia and Herzegovina is one of the most vulnerable countries in the world, home to many ethnic groups. Although it includes various ethnic groups, the majority of the country's population is made up of Orthodox Serbs, Catholic Croats, and Muslim Bosniaks. Ethno-religious identities that develop on the basis of religious and sectarian differences cause everything to be divided into three on the territory of Bosnia and Herzegovina. Although the three groups lived peacefully in the same geography for many years, the disintegration of Yugoslavia damaged this peace and tranquility environment as the nationalist movement began to take effect in the region. During this period, questions were asked about “*who will stay in charge and who will dominate the other,*” and this

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı, İstanbul/Türkiye, e-mail: nuran.pir@medeniyet.edu.tr **ORCID: 0000-0003- 3764-2384**

Geliş Tarihi: 17 Mayıs 2022 **Kabul Tarihi:** 03 Ekim 2022

Received: 17 May 2022 **Accepted:** 03 October 2022

Bu makaleye atf için / To cite this article: Pir, N. (2022). Socio-Psychological Factors Leading To Ethnic Group Conflicts: A Review Of The Bosnian Genocide Politik Psikoloji Dergisi, 2(2), 1-18.

process brought to light the perception of “us” and “the other.” Strongly influenced by the nationalist movement, Serbs carried out one of the most horrific massacres of Bosniaks in history with the desire to dominate the “other” and destroy the “other” under the influence of political actors and socio-psychological dynamics. *"So how did Milošević, the political leader at the time, and socio-psychological factors start the process of the Bosnian Genocide?"* In the study, this question is sought in the light of the theory of collective violence. In this context, the study aims to read ethnic group conflicts from a different perspective by addressing the socio-psychological dynamics that led to bosnian Jenosidi within the scope of the nationalist movement.

Keywords: Ethnic Group Conflict, Bosnian Genocide, Alija Izetbegović, Slobodan Milošević

ETNİK GRUP ÇATIŞMALARINA YOL AÇAN SOSYO-PSİKOLOJİK FAKTÖRLER: BOSNA JENOSİDİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öz: *Bosna-Hersek birçok etnik grubu bünyesinde barındıran dünyanın en hassas ülkelerinden biridir. Bünyesinde çeşitli etnik grupları barındırmasına rağmen ülke nüfusunun büyük bir bölümü Ortodoks Sırplar, Katolik Hırvatlar ve Müslüman Boşnaklardan oluşmaktadır. Din ve mezhep farklılığı temelinde gelişen etno-dinsel kimlikler Bosna-Hersek topraklarında her şeyin üçe bölünmesine neden olmaktadır. Söz konusu üç grup, uzun yıllar aynı coğrafyada barış içinde yaşamış olsalar da bölgede milliyetçilik akımının etkili olmaya başlamasıyla Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi bu huzur ve barış ortamını zedelemiştir. Bu dönemde "idarenin kimde kalacağı ve kimin diğerine egemen olacağı" soruları sorulmaya başlanmış, bu süreç "biz" ve "öteki" algısını gün yüzüne çıkarmıştır. Milliyetçilik akımından güçlü bir şekilde etkilenen Sırplar, siyasi aktörlerin ve sosyo-psikolojik dinamiklerin etkisiyle "öteki"ne egemen olma ve "öteki"ni yok etme isteği ile Boşnaklara yönelik tarihin en korkunç katliamlarından birini gerçekleştirmişlerdir. "Peki, dönemin siyasi lideri Milošević ile sosyo-psikolojik etkenler Bosna Jenosidi'sine giden süreci nasıl başlatmışlardır?" Çalışmada bu soruya kolektif şiddet teorisi ışığında cevap aranmaktadır. Bu kapsamda çalışma Bosna Jenosidi'sine yol açan sosyo-psikolojik dinamikleri milliyetçilik akımı kapsamında ele alarak,*

etnik grup çatışmalarını farklı bir perspektiften okumayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Etnik Grup Çatışması, Bosna Jenosidi, Alija Izetbegović, Slobodan Milošević*

INTRODUCTION

After the two world wars of the 20th century, many fields of science have begun research into what needs to be done to prevent wars and establish a new world order. One of these disciplines is the discipline of social psychology. The social psychology discipline has made serious arguments and developed theories to determine the causes that lead countries to war, the actors who cause conflicts between groups and offer solutions to problems. To this end, in a statement signed by 4,000 psychologists in the United States, "*Psychologists' Manifesto: Human Nature and The Peace: A Statement by Psychologists*," the psychologists claimed that "*war can be avoided; war is built; it is not born*" (Christie, 2008: 551 akt. Tülüce, 2014: 2). In the same statement, "*racial, national, and group hatreds between groups can be significantly controlled*" (Allport, 1945: 376 akt. Tülüce, 2014: 2). The discipline of social psychology, which started with this acceptance, primarily detects socio-psychological factors that cause hatred and hostility between groups when analyzing ethnic conflicts. The discipline, which explains the basics of conflicts between ethnic groups, benefits greatly from a psychoanalytic approach that emphasizes factors such as collective spirit, collective memory, stereotypes, attitudes, emotions, prejudices, and selected traumas.

20

In this context, it is aimed at making an evaluation based on the concepts and theories used by the discipline of social psychology to explain conflicts between ethnic groups. The case study is conducted through the Bosnian Genocide, one of the largest massacres in Europe. In this context, the study consists of three parts. The first chapter covers the historical background of the process leading up to the Bosnian War. In the second part, it aims to read the Bosnian Genocide with a theoretical approach in the context of the theory of collective violence, which is considered an extension of the psychoanalytic approach. In the third chapter, the socio-psychological factors of conflicts between ethnic groups are examined based on the example of ethnic cleansing carried out against Bosniaks in the Bosnian War.

I. HISTORICAL BACKGROUND: STEP BY STEP TO BOSNIAN WAR

Bosnia was conquered in 1463 by Sultan Mehmet the Conqueror. After the conquest, the vast majority of Bosnians accepted Islam. Bosniakism

as an identity shaped by Islam; It led to the emergence of a new Slavic, Serbian-Croatian ethnic group, and over time, the Muslim population became the majority in the region. From the mid-15th century to 1878, groups of different religions, cultures and ethnic identities lived together in peace and tolerance in Bosnian territory, albeit in conflicts. Undoubtedly, the strong governance mechanism of the Ottoman Empire was instrumental in the formation of this environment of peace and tolerance. Ortaylı explained this situation as follows: *“During the Ottoman Empire, different ethnic groups had acquired the habit of coexistence with the “other,” although there were tensions between them, and they adopted each other’s cultures of life”* (Ortaylı, 2006: 84-85). There was no differentiation of ethnic identities during this period as there were no problems such as who would dominate the region and who would be the ruler (Haider, 2009: 148). However, both the Ottoman Empire began to lose its power and the rhetoric of nationalism, which began to develop in the 19th century, began to raise awareness of ethnic identity in Bosnian territory. The first signs of ethnic grouping were seen during this period, ethnic-religious identities began to form on the basis of religion and sect, including Orthodox Serbs, Catholic Croats, and Muslim Bosniaks, and "religion" emerged as an important factor in the construction of national identities (Donia, 2010: 5). Bosnia, which was placed under Austrian-Hungarian rule in 1878, continued to "marginalize" and conflicts between groups. But after becoming part of the Federation of Yugoslavia in 1945, it was observed that the conflicts between the groups had decreased due to the existence of a repressive and centralized administration under communism. In addition, Bosnian Muslims were recognized as an ethnic group for the first time in Tito’s Yugoslavia (Tülüce, 2014: 140). However, with Tito's death and the rapidly spreading nationalist movement in the region, Yugoslavia’s disintegration was now inevitable. In addition, the disintegration of the USSR and the loss of the influence of communism all over the world, the formation of a new order with the footsteps of democracy and capitalism under the leadership of the United States, are other factors that have broken Yugoslavia’s common ideology (Marolov, 2013: 253).

On the other hand, the work and rhetoric carried out by politicians and elites in secret and openly led to the disintegration of the federation. In particular, Serbian politician Slobodan Milošević’s rhetoric, which highlights Serbian nationalism, has accelerated the disintegration of the

federation (Dandolov, 2020: 3-4). In the Yugoslav republics, which went to multi-party elections for the first time in 1990, unlike the communist parties, nationalist parties won the elections. After the election, federation-affiliated countries began holding one independence referendum one by one. Slovenia declared independence on June 25, 1991, following an independence referendum in Croatia in May 1991. The fact that both Slovenia and Croatia have left the federation has left the future of the other countries that make up Yugoslavia uncertain. Serbia, however, was frustrated by the countries' independence and declared war on Slovenia and Croatia because it favored the continuation of Yugoslavia. Serbian politicians were concerned about the inability to claim a legal right over the Serb people living on independent Croatian territory. Another country that is important to them in this regard is Bosnia and Herzegovina, whose population is mostly Serbs. Therefore, Bosnia has an important position for Serbia due to its multinational structure, and the country should have been prevented from gaining independence. To this end, Milošević began to address Serbs living in Croatia and Bosnia and began developing a series of rhetoric to implement the "Great Serbia Project." In this context, with his rhetoric and practices reminiscent of the Kosovo War, Milošević began to write an "idealized history", awaken Serbian nationalism, simplify and generalize all other ethnic groups (Todorovic, 2012: 32-35). Bosnia and Herzegovina, on the other hand, launched the independence struggle despite all obstacles and, after 52 years, held a multi-party election on November 25, 1990. Three nationalist parties came to the fore in the elections. Each party is almost exclusively supported by its own minority group. The vast majority of Serbs supported the Serb Democratic Party (SDS – Srpska Demokratska Stranka). A significant number of Croats supported the Croat Democratic Union (HDZ- – Hrvatska Demokratska Zajednica). On the other hand, almost all Muslim Bosniaks supported the Party for Democratic Action (SDA – Stranka Demokratske Akcije) (Donia, 2010:4).

The SDA won 86 of the 240 seats in the Parliament of Bosnia and Herzegovina, with Alija Izetbegović the first President of the Republic of Bosnia and Herzegovina. On October 15, 1991, Bosnia and Herzegovina's parliament decided to hold a referendum to become an independent state and to leave the Federation of Yugoslavia. On March 3, 1992, a referendum was held in the shadow of various obstructions and

all forms of violence, and 99.43% of the population who went to the polls voted for independence. Bosnia and Herzegovina gained independence on March 3, 1992 (Bilgiocakta, ty). Since then, Serbian attacks on Bosniaks have intensified.

Alija Izetbegović, the first president of Bosnia and Herzegovina who fought to end the war in Bosnia and Herzegovina and to build the national sovereignty of Bosniaks, was an actor whose Islamic personality and political ideas had been “othered” by Communist Yugoslavia. He was tried and sentenced to prison for opposing the current political regime and being a political dissident with his 1970 work, *The Declaration of Islam* (Kadrić, 2016: 38). After his release from prison in 1988, he began his struggle for Bosnia and Herzegovina to gain independence and for all ethnic groups to live peacefully with equal rights (Kadrić, 2016: 54). According to Izetbegović, Bosnia is much more than a piece of land in the Balkans. According to him, Bosnia is a symbol of the coexistence of different religions, nations, and cultures in the same geographic area (Izetbegović, 2003: 122). Izetbegović, who dreamed of an undivided Bosnia, saw the war of sovereignty as legitimate. In this context, Izetbegović, who has a political perspective based on the rule of law and a concept of democracy in which all minority groups have equal rights, refused to impose it by any majority (Pehar, 2011: 140-145).

During the disintegration of Yugoslavia, the “perception of coexistence” in the region has now been replaced by discussions of “who will take on the role of ruler.” With the influence of nationalist rhetoric, countries have struggled for independence, and “good neighborliness” has been replaced by “great hostility.” With the acceleration of the “other” process, the situation of Bosniaks became even more uncertain, and an intense manipulation against Muslims began (Haider, 2009: 148). So much so that it is seen that political regime change plays an important role in the start of conflicts between ethnic groups. Well, how is that even possible?

Ethnic groups/s living under a minority state are controlled due to the strong central government and unrest or conflict is not allowed in the region. With the weakening or complete disappearance of such a state in which public order and order are fully established, the distinction between “us and them” is strengthened by asking the question “why were we governed by them?” by ethnic groups/s. Thus, “old hostilities” are

remembered and associated with “new enemies.” Hatred spread throughout the group, and the days of peaceful coexistence were forgotten (Jedlicki, 1999: 230). Elites or political leaders who want to take advantage of the weak state structure instil nationalist feelings by inciting violence and provoking groups against “others” through differences in ethnic identity and religion/sect. Thus, ethno-nationalist ideas are rising (Guide, 2020: 270-271). This is exactly what happened in Bosnia. The groups that gained independence with the dissolution of Yugoslavia made many attempts to dominate the “other.” The most horrific of these was during Bosnia and Herzegovina's struggle for independence. Bosniaks who wanted to be disrupted by Serbs in the struggle for independence were subjected to one of the most horrific genocides of the 20th century.

II. A THEORISTIC APPROACH TO BOSNIAN GENOCIDE

The most important ideological movement that led to the emergence of conflicts between ethnic groups is undoubtedly the “nationalism” movement. Nationalism; *“the same sense of belonging as a group of people who share the same common history, language, country, and culture”* (Houghton, 2020: 189). Although nationalism is generally accepted as a movement of a nation to establish an independent state, its attitude towards other nations and groups is important. Groups that perceive other groups as enemies and try to destroy them, consider “other” groups as threats to their own existence and act with a sense of nationalism that does not even give them the right to life, can carry out a series of activities that have terrible consequences. In this context, the most obvious examples that started with nationalist rhetoric and did not give life rights to anyone other than their own group are the ethnic cleansing activities that Serbs inflicted on Muslim Bosniaks between 1992 and 1995.

24

Emphasizing that the most important actor that caused the Bosnian War was the movement of nationalism, Izetbegović expressed his views on this issue as follows, keeping the concepts of national identity and nationalism separate:

“The first and most effective way to create mayhem in the minds of the uninformed is to overlook the difference between the

national and the nationalist. In fact, sometimes that difference can be as big as the difference between love and hate. A person with national feelings loves his own people, carries their flaws and virtues above himself. A nationalist hates others rather than loves his own people, and more importantly, in practice, he wants what is the property of others. It suffocates differences of others, is tolerant, exerts physical pressure. He does not defend what belongs to him, he wants what does not belong to him. There is no faith in God at the core of extreme nationalism. All the great religions of the world try to teach you this simple truth: don't do to anyone else what you don't want done to you. Or act in such a way that your behavior applies to everyone, not according to you, nor to others" (Izetbegović, 2020: 551).

In this context, Izetbegović, who is also critical of the concept of nation-state, stated that the principles of democracy and the nation state will not be compatible. According to him, the rule of nation states has the rule of the majority, and minority rights are violated. A nation state fueled by nationalist sentiments with the idea that it will increase conflict and marginalization between groups can cause great confusion if it does not have a homogeneous population. According to Izetbegovic, a political understanding that does not give the other the right to life, sows intolerance and seeds of hatred. It's human-centered, immoral, and inhumane (Karaaslan, 2010: 71).

Although many theories have been developed to explain how the nationalist movement is the source of conflicts between groups, this study is based on the Theory of Collective Violence, an extension of the Psychoanalytic Approach. The reason why this theory is preferred is that it prioritizes the socio-psychological dynamics that cause conflicts and genocide between ethnic groups.

Collective violence occurs in different forms between states and groups. War, terrorist activities, the use of rape as a weapon of war, displaced people, mass hooliganism, genocide, repression, thuggery, gang wars, torture, and other human rights violations are the most concrete examples of collective violence. Violence, often arising from power competition, is used as a tool to achieve the goal. The group subjected to violence is abandoned in an unsafe environment, and the population is destroyed or

displaced. People who are subjected to serious torture are injured by irreversible physical and psychological blows (World Health Organization [WHO], 2002: 215). Genocide is the most visible manifestation of collective violence. Intentionally trying to partially or completely destroy the ethnicity of one group, intentional killing or serious bodily or mental harm of members of the group, preventing births within the group, killing the group's children or giving children to other groups causes violence to become collective. One of the most concrete examples of collective violence is the 1992-1995 life of Bosnian Muslims, which became the most horrific in Srebrenica in July 1995 (WHO, 2002: 216). In this context, it will be important to consider the Bosnia Genocide in the context of the theory of collective violence. The theory of collective violence, in which conflicts between groups are handled with a psychoanalytic approach, advocates the inclusion of emotional and subconscious components in the process of resolving conflicts. From this perspective approach, the concepts of "large-group identity and mourning" developed by Vamk Volkan are frequently used to understand the causes of conflicts. In this context, broad group identity; it is explained as the inclusion of the individual in the identity of a common group of thousands or even millions of people, ethnically or religiously. According to Volkan, "*when the identity of a group is threatened by structural changes and social upheavals, these members suddenly become aware of their own broad group identities*" (Volkan, 1997: 28). Upon this threat, the process begins for the person to integrate himself with the group and to adopt a distant attitude towards the "other" (Volkan, 2017: 46). Mourning, on the other hand, is an actor that causes the traumas experienced within large groups to survive. The mourning is passed on to future generations, causing the conflict between the groups to continue to exist in all periods. The most concrete form of mourning held is the monuments erected. Monuments serve as symbols used to mourn and pass on to future generations the traumatised group in areas where the impact of trauma is fresh (Volkan, 2009: 197). This whole process strengthens the awareness of solidarity and ethnic identity in the internal group and increases hostility towards the external group. The psychoanalytic approach primarily aims to demonstrate how the perception of the enemy develops in the individual in order to understand the hostility between the groups. According to the theory, the baby develops the ability to separate familiar people and strangers in its first years. It's called a sense of self. Thanks to this feeling, the baby begins to

define his environment as “*acquaintances and strangers*”, “*people and nonhumans*”, “*good and bad*”, “*safe and unsafe*”(Mack, 1990: 63). This feeling develops as the child grows. In addition to individual identity, social group identity develops over time and creates attitudes and judgments towards other groups with similar definitions. This process, which started at an early age, continues throughout life.

Psychoanalyst Sigmund Freud bases the spiritual change experienced by individuals in mass psychology on the concept of “libido.” According to Freud, “libido” is not only about sexuality but covers all types of love as a broad concept. Freud talks about emotional commitment in the spirit of the masses. According to him, while the masses' loyalty to one another grows as a result of their love for the group, excessive hatred and hostility towards people or groups accepted outside the group as “other” is also developing (Freud, 2015: 22). As these statements show, emotions undoubtedly have an important role in the increase of conflicts between groups. Emotions come across as an important actor in the proliferation of hatred, in the creation of prejudices and in the exacerbation of terrorism and war. Hatred, pride, and heroism are powerful motivators in the formation of ethnic group conflicts (Talisman, 2015: 10). Ethnic violence, driven by extreme emotions such as fear, hatred, has devastating consequences and leaves deep scars on groups (Forbes, 1997: 14). Freud also emphasizes that conflicts can occur not only between different groups, but also between people with similar characteristics, which can be caused by small differences, which he describes as “*narcissism of small differences*” (Houghton, 2020: 194). The factor that causes this situation is explained by aggression from human motives. The theory of inhibition-aggression, or scapegoat theory, as it is called, is shaped by this claim. According to the theory of inhibition-aggression, individuals are blocked by different factors. As a result, prejudice against individuals and groups develops. The prejudices that occur bring with them aggressive behavior over time. The blocked individual seeks to avenge being blocked by engaging in aggressive behavior. In this case, a scapegoat is needed. Sometimes a person is considered a group scapegoat. The scapegoat reinforces the distinction between “*us and the others*”. In this process, the “other” is no longer even seen as human. Thus, the process of “*demonizing or dehumanizing the enemy*,” one of the oldest methods of militarization, is initiated. In this context, the members of the group become a means to commit all kinds of atrocities

against the group, which is defined as the enemy of their “us” (Çelik, 2021: 143).

III. PSYCHOLOGICAL FACTORS LEADING TO ETHICAL GROUP CONFLICTS: BOSNIAN GENOCIDE AS A CASE ANALYSIS

The concept of ethnic group is defined as “*psychological communities whose members share a persisting sense of common interest and identity that is based on some combination of shared historical experience and valued cultural traits-beliefs, language, ways of life, a common homeland*” (Harff and Gurr, 2004: 3). As this definition shows, collective mental consciousness plays an important role in the formation of ethnic groups. Within the ethnic group, the individual identifies with the identity of the ethnic group and identifies himself through his ethnic identity. This creates a “*strong sense of us*” within the group. Thus, the individual who begins to have great tolerance for those within the group also has a great hatred for those outside the group. The awareness of ethnic group identity developed through “*us and the other*” can be modeled, and transformed, and abused by politicians (Tiltak, 2015: 12). The most obvious example of this situation is the rhetoric of Milošević, who provoked Serbs against Bosniaks with his speeches emphasizing Serbian nationalism. In this context, political leaders are important as actors who strengthen the bond between the group and increase hatred towards the “other”. The most important reason why the group is influenced by the rhetoric of its political leaders is to look for the collective spirit that develops within the masses. Le Bon explains that the greatest feature of the masses is that they have a collective spirit. In this context, collective mental consciousness is expressed as the individual thinking and feeling differently than they can do or think alone. In this case, the audience does not have the ability to control their reactions and behaviors, but instead acts on their emotions rather than logic. The mass, bound by great loyalty and obedience to its leader, performs with great obedience what they are told, losing the ability to reason. Le Bon, who stated that the individual is hypnotized in a kind of mass, states that the individual has lost his individuality, that his feelings and thoughts have been changed through political directions, that “other”ization has been initiated against people or groups outside the group, and that extreme hatred and hostility have been created in this way (Le Bon, 1997: 22-30). Based on all these

situations, it is fair to say that psychological actors largely lead the conflict between ethnic groups. In this context, another emotion that causes conflict between groups is prejudice. Prejudice is defined as *“attitudes towards members of certain groups who directly or indirectly suggest that a group deserves a lower social status”* (Çelik, 2021: 141). Prejudices that inflame the division and conflict between groups can lead to deviant attitudes that do not even give the opposing group the right to life. Another psychological dynamic of conflicts between ethnic groups is stereotypes, also known as stereotypes. Stereotypes are a concept used in social psychology to describe collective behavior. Stereotypes are spread throughout an ethnic group; they are based on internal-group and external-group separation. This distinction leads to the emergence of hate speech, hostility, and anger towards the outside group (Korostelina, 2007: 112-118). One of the socio-psychological dynamics of conflicts between ethnic groups is collective memory. One of the socio-psychological factors of the conflicts between the groups is that the groups bear similarities between the past and the present, that historical events are sanctified and unearthed, that myths are remembered, and that they try to avenge events such as genocide and repression in the past through their activities today. This condition, which is considered collective memory, causes the traumatic events of the past to be passed down from generation to generation and kept alive. In this context, collective memory acts as a bridge between the living and the dead to remind the group members of the past in a concrete way (Radstone and Schwarz, 2010: 12). Collective memory, which is an important factor in the construction of social identity, the education system is transferred to future generations and shapes the perception of the group through clerics, politicians, and mass media. These events and situations in the collective memory of the group evoke an extreme feeling of hostility towards the other (Bar-Tal, 2000: 356). In this context, according to Jedlicki, who defines collective memory as interaction and harmony between nationalist politicians and the masses, collective memory is “plastic” (Jedlicki, 1999: 230).

Vamik Volkan describes a group's collective recollection of a past disaster with the concept of “selected trauma”: *“the event caused by a large group that was made to feel helpless and victimized by another group”* (Volkan, 1997: 31). According to Volkan, if a group feels humiliated, helpless or angry due to the trauma it has experienced, it

identifies the emotional meaning of the trauma with its own identity and conveys this meaning to future generations. Volkan, defines this process as “generational transfer” (Volkan, 1997: 31). In this case, the groups that take on the role of victims strengthen the feeling of hostility by becoming more resentful of each other. According to Volkan, the Kosovo War was a chosen trauma for Serbs and, although not the real reason for the start of the Bosnian War, it provided a spark for the start of the war, mobilizing the masses and placing the war on a legitimate basis, allowing the fire to be lit. So how did the Kosovo War become a chosen trauma for Serbs? According to legend, St. Ilya, who arrived at Prince Lazar's house before the war dressed as a gray hawk, brings a message from the Virgin Mary, offering him two options: "either he will have a kingdom on earth that will win the war, or he will lose the war and become a martyr, and he will have a kingdom in heaven" (Volcano, 2013: 384–385). It is believed that Prince Lazar chose the kingdom of paradise and lost the Kosovo War for this reason. Again, according to legend, Prince Lazar is alleged to have used the following phrases in a speech believed to have been given to his soldiers:

“Better is death in heroic effort than life in shame. Better to meet with death by the sword than to turn our backs on our enemies. We have lived long in this world, now let us undertake feats and endure suffering so that we may live eternally in the heavens, let us call ourselves Christ’s soldiers, martyrs for the holy cause, to go down in books that long endure. Let us not spare our bodies in the struggle in order to gain bright laurels from the judge of feats. Pain gives birth to glory and toil leads to rest” (Redep, 1991: 255).

10

Thus, the Serbs tried to claim victory from defeat, clinging to the martyrdom position in the legend to escape the sense of shame and humiliation, thus establishing a similarity between Jesus and Prince Lazar. Although this was seen as an attempt to create a motif of sanctity from defeat, it allowed Serbs to see themselves as an elected, blessed nation. Milošević, who provoked his group against the “other” with his nationalist rhetoric and knew how to use this motif well, revived the Kosovo War in 1988, considered the elected trauma of the Serbian people, 600 years later. Prince Lazar's representative coffin was carried through Serbian villages and towns, and he built a new monument in

Kosovo. On the 600th anniversary of the Kosovo War, Milošević landed by helicopter at the site of the monument, symbolizing Prince Lazar's kingdom in heaven to establish a kingdom on earth. So, Milošević, who presented a “sacred” justification for all crimes against Bosniaks who were seen as extensions of Turks and “marginalized”, “justified” his actions and “sanctity” (Volkan, 2013: 388). In addition, Milošević's intimidation of his group with his rhetoric stressing that Serbs would become a minority created collective fear and paranoia among Serbs, and the idea that Bosniaks should be killed for their own existence was met by Serbs (Volkan, 2009: 72). By the end of the 1980s, propaganda against Bosnian Muslims who had been “marginalized” by Serbs had become widespread. It will be important to take a closer look at this propaganda in order to clearly see the Serbian attitude towards Bosniaks. Examples of such propaganda include leaflets about the formation of a new army of “janissary” in Sarajevo (Volkan, 2009: 157). Again, Serbs continued their rhetoric against Bosniaks, claiming that they had been genocided and that their women were raped. They also claimed that Serbs were subjected to various forms of torture (Lord, 1996: 528). Milošević's rhetoric became more egregious after he persuaded Milošević's group to fight, who provoked Serbs against Bosniaks before the war. Milošević and the proponents of fanatical Serbian nationalism, who committed many war crimes against humanity during the war, began ethnic cleansing in order to establish dominance in the region and avenge the past of the Ottoman Empire, using rape as the most effective means of ethnic cleansing, citing “legitimate” reasons in their own way. In this context, it was explained that the children of women raped by Serbs, even if they are not Serbs, will be Serbs and will not carry any trace of their mother. As a result, Serbs considered it “legitimate” to fight Muslims and use non-Serb women to establish “Greater Serbia” and exterminate the descendants of other groups in order to increase Serb populations. In this context, it is estimated that between 20,000 and 50,000 Bosniak women were raped in the Bosnian War alone (Volkan, 2013: 390). This atrocity against Bosniak women was instrumental in the ethnic cleansing and massacres of Muslims in Bosnia (Martha L. Cottam et al., 2018: 356).

The ethnic cleansing of Bosniaks in Bosnia is one of the clearest examples of conflicts and violence between ethnic groups. As “others” who were dehumanized and demonized before the war, Bosniaks responded as enemies that must now be destroyed in the perception of

Serbs (Martha L. Cottam et al., 2018: 356). Of the approximately 200,000 people killed in the three-year war, 160,000 are estimated to be Bosniaks. It is known that the Bosniak population was around 1,800,000 at the time (Semercioglu, 2017: 1344). According to estimates by the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), in 1994, 750,000 non-Serbs were displaced in Northern and Eastern Bosnia, and massacres took place in 77% of Bosnia and Herzegovina's territory. In the spring of 1995, the most brutal massacre occurred in Europe after the Second World War. Muslim Bosnians were disarmed by Dutch peacekeepers in Srebrenica and massacred by Serbian Militias led by Ratko Mladic. Peacekeepers took no action to stop the Serb movement and did not prevent the area from being occupied (Holbrooke, 1999: 69-70).

Over 8,000 Bosnian Muslims, mostly men of any age, were brutally murdered in Srebrenica between July 13 and July 19, 1995 (Töner Şen, 2009: 204). Muslim women were raped in front of Dutch peacekeepers who were supposed to protect them. Muslims who were tortured to kill their own family members even risked suicide to get rid of them. Bosniaks of all ages who were subjected to all kinds of torture and tyranny witnessed the bloody face of war. Young children were forced to rape their younger sisters; pregnant women were killed; unborn babies were thrown to the ground, mothers were forced to drink their children's blood (Talisman, 2015:120). The most violent form of ethnic cleansing, with massacres, rapes, and torture, took place in Srebrenica. The Serbs, who cast themselves as role models for Nazi ethnic cleansing policies, inflicted three years of atrocities on Bosniaks. This atrocity peaked in Srebrenica, and what happened in this region was cited in the international literature as the Srebrenica Jenosidi (Porić, 2012: 82).

As a result, it is appropriate to state as follows how the socio-psychological factors that cause ethnic conflicts in Bosnia function together: *“Ancient hatreds, primordial feelings, competition over resources, interests of political entrepreneurs, ignorance of international society affected each other, generated a deadly combination and constituted a suitable ground for radicalism”* (Tiltak, 2015: 121). This situation, which is an example of mental eclipse, has resulted in the loss of millions of innocent lives, the rape of thousands of women, and the departure of thousands of people from their homeland.

RESULTS AND RECOMMENDATIONS

As a result, it is seen that the main factors that led to the Bosnian Genocide were socio-psychological dynamics and political actors who managed to use them expertly for their own benefit. The fact that political ambitions, combined with a sense of nationalism, managed to drive the masses after him, combined with the great hatred of the “other”, led to great tragedies that were irreversible in Bosnia. So much so that Milošević, who became dizzy with the influence of the nationalist movement and saw every path as legitimate with his desire to dominate the “other”, managed to provoke his group against Bosniaks with his nationalist rhetoric and committed many crimes against humanity and war crimes against Bosniaks. The infiltration of Bosnian Genocide, a devastation in which thousands of Bosnian Muslims were slaughtered, thousands displaced and thousands of women raped, still exists on the territory of Bosnia and Herzegovina. This situation causes the coldness between ethnic groups in the country to continue. So much so that in the country, everything is divided into three. This distinction is an important obstacle to establishing unity and solidarity between the groups. In order to prevent such atrocities from happening again, it is essential to identify the factors that cause conflicts well and to develop solutions accordingly. In this context, it is useful to make some recommendations for the end of the conflicts in the country, to prevent the traumas experienced, and to establish the peaceful coexistence of the communities. It is possible to sort these recommendations as follows:

- Both groups should be able to face the past. The process of empathy of the groups towards each other and the rehumanization process of the "other" should be initiated. In order to prevent ethnic conflicts between groups and to prevent them from happening again, the factors that cause hostility and hatred must be addressed in every dimension. Efforts should be made to eliminate collective hatred. One of the most important methods for this is empathy. Reduced prejudice against marginalized groups, as well as group efforts to understand how each other feels, will lead to groups uniting in a higher identity. Creating an inclusive and encompassing identity that groups will accept, internalize, and respect will be an important step in preventing conflicts and divisions between groups.

- In countries with a multicultural social structure, it is important for groups to establish a relationship with the country. In this context, an "upper identity" approach that eliminates differences and embraces and transcends ethnic identities should be developed in order to create a common sense of belonging in groups.
- The rhetoric of political and religious leaders undoubtedly has a great influence on groups. Therefore, they should avoid rhetoric and studies aimed at ethnic identity and segregation in order to ensure unity and unity between the groups.
- Mass media and the media will have a positive impact as long as they produce efforts to prevent conflict between groups, unify, establish peace and tranquility in the region, and promote ethnic integration.
- Social mourning deepens the distance between groups. It is important that war criminals are punished to alleviate the suffering of war-torn families. Again, accelerating and improving the search for people lost in the war will contribute to the development of relations between the groups.
- The Dayton Agreement established a state structure in Bosnia and Herzegovina that has no other precedent in the world. To meet the needs, this structure, which is very complex and difficult to operate in, needs to be revised, and a new constitutional reform is required.
- Through accelerating democratization, serious steps can be taken to establish social peace through the establishment of justice and the realization of judicial independence.

REFERENCES

- Allport, G. W. (1945). Human Nature and the Peace. *Psychological Bulletin*, 42(6), 376–378. <https://doi.org/10.1037/h0054600>
- Bar-Tal, D. (2000). From Intractable Conflict Through Conflict Resolution to Reconciliation: Psychological Analysis. *Political Psychology*, 21(2), 351-365. <https://www.jstor.org/stable/3791795>
- Bilgiocakta. (ty). Bosna Hersek'in Bağımsızlığını Kazanması ve Türkiye. <https://bilgiocakta.com/uploads/ekitaplar/5.pdf>
- Christie, Daniel J, v.d. (2008). Peace Psychology for a Peaceful World. *American Psychologist*, 63(6), 540-552.
- Cottam, M.L., Mastors, E., Preston, T., Dietz, B. (2017). Siyaset Psikolojisi'ne Giriş. (Mesut Şenol Çev.). Ankara: BB101 Yayınları.
- Çelik, A. R. (2021). Günahlarımız İçin Başkasını Suçlamanın Dayanılmaz Hafifliği (Günah Keçisi). *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 135-154. <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.7.12.87>
- Dandolov, P. (2020). The Disintegration of the Federal Republic of Yugoslavia – Rational Choice Theories and the Manipulation of Ethnic Identities. *Journal of Sociology and Anthropology*, 2, https://www.academia.edu/42077512/Rational_Choice_Theories_and_the_Collapse_of_the_Federal_Socialist_Republic_of_Yugoslavia
- Donia, R. J. (2010). Bosnian Serb Leadership and the Siege of Sarajevo, 1990-1995. USA: Center for Russian and East European Studies The University of Michigan.
- Forbes, H.D. (1997). Ethnic Conflict: Commerce, Culture, and the Contact Hypothesis. New Haven: Yale Univ.Press.
- Freud, S. (2015). Kitle Psikolojisi. (Kamuran Şipal Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Haider, H. (2009). Imagining Coexistence: Striving for Sustainable Return, Reintegration and Reconciliation in Bosnia and Herzegovina. *International Journal of Transitional Justice*, 3(1), 91-113. <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijn035>
- Harf, B. and Gurr, T. (2004). Ethnic Conflicts in World Politics. Boulder CO: Westview Press.
- Holbrooke, R. (1999). To End A War. New York: The Modern Library.

- Houghton, D. P. (2020). *Siyaset Psikolojisi & Durumlar, Bireyler, Olaylar.* (Hüsamettin İnaç ve Duygu Şekeroğlu Çev.). İstanbul: Bilge, Kültür, Sanat.
- İzzetbegović, A. (2003). *Bosna Mucizesi-Konuşmalar.* (Fatmanur Altun ve Rifat Ahmedoğlu Çev.). İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- İzzetbegović, A. (2020). *Tarihe Tanıklığım ve Otobiyografik Kayıtlar.* (İbrahim Hakan ve Azra Blekiç Aydoğan Çev.). İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Jedlicki, J. (1996). Historical Memory As a Source of Conflicts in Eastern Europe. *Communist and Post-Communist Studies*, 32(3), 225–232. <https://www.jstor.org/stable/48609366>
- Kadrić, M. (2016). The Dilemma of One Nation with Two Names Alija Izetbegović and the Bosnian Muslim (Bosniak) National Question. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of Bachelor of Arts (Honours) in History, University of Sydney.
- Karaarslan, F. (2010). *Entelektüel Üzerine Eleştirel Bir Çalışma: Aliya İzzetbegović Örneği.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kılavuz, M.T. (2020). When do Civil Wars Breed Ethnic Cleansing? The Cases of Lebanon and Yugoslavia. *ADAM Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 265-290. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/955228>
- Korostelina, K. V. (2007). *Social Identity and Conflict.* US:Palgrave Macmillan.
- Le Bon, G. (1997). *Kitleler Psikolojisi.* İstanbul: Hayat Yayınları.
- Lord, C. G. (1996). *Social Psychology.* London: Harcourt Brace College Publishers.
- Mack, J. E. (1990). The Enemy System. Vamık Volkan, Julius Demetrios, Joseph Montville, (Editörler). *The Psychodynamics of International Relationships.* Lanham: Lexington Books.
- Marolov, D. (2013). The Reasons for the Collapse of Yugoslavia. *International Journal of Sciences: Basic and Applied Research (IJSBAR)*, 12 (1), 250-258.
- Ortaylı, İ. (2006). *Son İmparatorluk Osmanlı.* İstanbul: Timaş Yayınları.
- Pehar, D. (2011). *Alija Izetbegovic and The War in Bosnia-Herzegovina.* Mostar: HKD NAPREDAK.

- Porić, İ. (2012). *Bosna Sorununun Günümüzdeki Durumu ve Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Radstone, S.and Schwarz, B. (2010). Introduction: Mapping Memory” in *Memory: Histories, Theories, Debates*. New York: Fordham University Press.
- Redep, J. (1991). The Legend of Kosovo. *Oral Tradition*, 6/2(3), 253-265. https://journal.oraltradition.org/wp-content/uploads/files/articles/6ii-iii/11_redep.pdf
- Sandal Önal, E. (2015). Etnik Çatışma, Irkçılık ve Soykırım. Gümüş, Ö.D. (Editör). *Siyaset Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Semerçioğlu, H. (2017). Bosna Hersek’te Yaşanan Boşnak-Sırp Çatışmasının Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1339-1360. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/346338>
- Tıltak, M. (2015). *Emotions and Their Manipulation in Ethnic Conflicts: Cases of Rwanda and Bosnia*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Üniversitesi, Ankara.
- Todorovic, M. (2012). The Emergence Of The Bosniak Identity Politics In Sandzak In The 1990s. Central European University Nationalism Studies Program In partial fulfillment of the requirements for the degree of Masters of Arts, Budapest, Hungary.
- Töner Şen, S. (2009). *Uluslararası Hukuk ve Sözleşmelerde Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı Kavramları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Tülüce, H. (2014). *Etnik Çatışmaların Psikolojik Dinamikleri: Bosna-Hersek ve Kosova Örnek Olayları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Volkan, V. (1997). *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Volkan, V. (2009). *Kimlik Adına Öldürmek*. İstanbul: Everest Yayınları
- Volkan, V. (2013). *Divandaki Düşmanlar*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Volkan, V. (2017). *Körü Körüne İnanç*. İstanbul: Asi Kitap Yayınevi
- World Health Organization, (2002). *World Report On Violence And Health*. (Ed. Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano). Geneva: WHO Library Cataloguing-in-Publication Data.

**CUMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL BAŞKANI KEMAL
KILIÇDAROĞLU’NUN DİNİ SÖYLEMİ: TWİTTER ÖRNEĞİ**

Süleyman Bahçivan*

Özet: Türkiye’nin en köklü partisi konumunda olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) kurulduktan itibaren uzun bir süre tek parti olarak iktidarını sürdürmüştür. Bu dönemde devrimler gerçekleşmiş, modern devlet kurma çalışmaları hız kesmeden devam etmiştir. Bu yıllarda modernleşmenin önünde en büyük engel olarak “din” görülmüş ve dini kontrol altına almaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde iktidar olmasa bile birçok durumda muktedir olduğunu göstermiş olup, dini faaliyetleri serbestleştirme çalışmalarını sekteye uğratmıştır. 2000’li yıllara kadar çeşitli koalisyonlarda yer alsa da tek başına iktidar olamamıştır. 2000’li yıllardan sonra karşısına güçlü bir rakip olarak Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) çıkmış ve hep tek başına iktidar olmayı başarmıştır. Kemal Kılıçdaroğlu 22 Mayıs 2010’da Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı seçilmiştir. Bu dönemden sonra CHP lideri dini faktörün önemli bir güç olduğunu görmüş ve partinin

10

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı, İstanbul/Türkiye, e-mail: suleymn417@gmail.com ORCID: ORCID: 0000-0003- 3764-2384

Geliş Tarihi: 07 Haziran 2022 **Kabul Tarihi:** 19 Eylül 2022

Received: 07 June 2022 **Accepted:** 19 September 2022

Bu makaleye atf için / To cite this article: Bahçivan, S. (2022). Cumhuriyet Halk Partisi Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun Dini Söylemi: Twitter Örneği. *Politik Psikoloji Dergisi*, 2(2), 1-18.

geçmişteki politikalarından farklı bir siyasi söylem ve politika geliştirmiştir. Önceki dönemlerin aksine din ve dini kurumları (tarikât ve cemaatler hariç) sahiplenmeye, toplumu birleştirme, bütünleştirme ve barıştırmaya gayretine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Kemal Kılıçdaroğlu, Siyasi Söylem, Twitter

REPUBLIC PEOPLE'S PARTY PRESIDENT KEMAL KILIDAROLU'S RELIGIOUS DISCLAIMER: TWITTER EXAMPLES

Abstract: *The Republican People's Party, which is the most rooted party in Turkey, maintained its power as a single party for a long time after its establishment. During this period, revolutions took place, and the efforts to establish a modern state continued unabated. In these years, "religion" was seen as the biggest obstacle to modernization and efforts were made to control religion. In later periods, he showed that it was able in many cases, even if it was not in power, and disrupted the work on liberalizing religious activities. Although It took part in various coalitions until the 2000s, It could not come to power alone. After the 2000s, the Justice and Development Party (AK Party) emerged as a strong competitor and always managed to come to power on its own. Kemal Kılıçdaroğlu was elected as the general president of the Republican People's Party on May 22, 2010. After this period, the leader of the CHP saw that the religious factor was an important power and developed a different political discourse and policy from the past policies of the party. Contrary to previous periods, it has tried to embrace religion and religious institutions (except sects and communities), to unite, integrate and reconcile the society.*

Keywords: *Religion, Kemal Kılıçdaroğlu, Political Discourse, Twitter*

GİRİŞ

Son yıllarda sosyal medya, ana akım medyadan daha fazla önemli hale gelmeye başlamıştır. İnsanlar eğlenme, bilgi edinme, iletişim, gündemi takip etme, örgütlenme ve hatta adalet arayışı gibi birçok amaçla sosyal medyayı kullanabilmektedirler. Sosyal medya platformlarından biri olan “Twitter.com” da aynı şekilde en çok tercih edilenler arasındadır. İnternet kullanımı ile ilgili yapılan çalışmalara göre 2021 yılında dünyada, ortalama bir kişi 6 saat 58 dakika internette zaman geçirmektedir. Sosyal medyada harcanan süre ise 2 saat 27 dakikadır ve en çok ziyaret edilen ilk 10 internet sitesi arasında “Twitter” 9’uncu sıradadır. Türkiye’de ise günde ortalama 8 saat internette vakit geçirilmektedir. Bu oran sosyal medyada ise 2 saat 59 dakikadır (We Are Social, 2021). Oranlara baktığımızda Türkiye, dünya ortalamasının üzerinde internet ve sosyal medyada vakit geçirmektedir. Türkiye’de neredeyse her siyasetçi veya bürokratin bir resmi Twitter hesabı bulunmakta ve hesaplar aktif olarak kullanılmaktadır. Bu hesaplardan siyasetçiler kendi program, politika, fikir ve düşüncelerini paylaşmaktadırlar. Diğer kullanıcılar da yapılan paylaşımlara destek veya tepki verebilmektedirler. Artık sosyal medya, siyasetin yapıldığı veya şekillendiği bir mecra haline gelmiştir.

Çalışmamızda 2010 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı seçildikten sonra sosyal medyayı aktif bir şekilde kullanan Kemal Kılıçdaroğlu’nun “Twitter” platformunda yaptığı paylaşımların dini söylem açıdan analizi yapılmıştır. Bu analizde Kemal Kılıçdaroğlu nasıl bir dini söylem gerçekleştirmekte ve CHP’de nasıl bir dönüşüm gerçekleştirmektedir? sorusu irdelenmeye çalışılmaktadır.

50

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Türkiye’nin en köklü partisi olmasına rağmen din ile ilişkisi bakımından kötü üne sahip bir parti olmuştur. Ancak Kemal Kılıçdaroğlu, partinin genel başkan seçildikten sonra bu durumun aksine bir söylem geliştirmeye başlamıştır. Çalışmamızla Kılıçdaroğlu’nun bu söylemin nasıl geliştiği ve bir tutarlılık içinde gerçekleşip gerçekleşmediği tespit edilmeye çalışılacaktır.

II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma, sosyal medya platformlarından biri olan Twitter.com aracılığı ile Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun (@kilicdaroğluk) hesabından yaptığı paylaşımları Teun van Dijk’in “Eleştirel Söylem Analizi” dikkate alınarak yapılmıştır. Bu doğrultuda Kılıçdaroğlu’nun 27 Ağustos 2010 tarihinde “Sevgili twitter kullanıcıları, bundan sonra programımı ve önemli konuları buradan sizlerle paylaşacağım. “Bu hesap benim resmi tek twitter hesabımdır.” şeklinde attığı iki tweet ile 31 Mayıs 2022 arasında attığı tweetler ele

alınmıştır. Bu tarihler arasında toplam 5240 tweet atılmıştır. Öncelikle tweetler, metin veya verilerin istatistiksel analizini ifade eden içerik analizine tabi tutulmuş ve içerinde Allah, İslam, peygamber, din, cami, başörtüsü, Hz. Muhammed, mübarek, rahmet, bereket, Kur'an, ezan, dua, ibadet, nasip, İmam Hatip, mübarek, kandil ve Mevlid gibi sözcükler içeren paylaşımlar ele alınmıştır. Bunlar arasında başsağlığı şeklinde yapılan paylaşımlar rutin bir hal aldıklarından ve çok fazla olmasından dolayı incelenme dışında tutulmuşlardır. Bu kapsamda 5240 tweet arasında 95 tweet incelenmiş ve bunlar içerisinde 8 tane çalışmada kullanılmak üzere (seçilenler varsa tweet dizisiyle birlikte ele) eleştirel söylem analizine tabi tutulmuştur.

III. SÖYLEM VE ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Çalışmamızda Teun van Dijk'ın "Eleştirel Söylem Analizi" esas alınmıştır. Söylem, karşılıklı konuşma, hitabet, söz, nutuk makale, hitap etmek gibi birçok farklı anlamda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Balci, 2016, s. 286). Söyleme eyleminin bir sonucu olan söylem, dilsel ifadenin sözlü veya yazılı halidir. Söylem; siyasi sosyal, ekonomik, kültürel olmak üzere hayatın her yönüyle ilgili olabilmekte ve beyan tarzı, müzakere, ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, güç ve gücün mübadelesiyle eylem haline gelen dil pratiklerine ilişkin süreçleri kapsar. Söylemler medya söylemi, tıp söylemi, dini söylem, feminist söylem şeklinde Foucaultcu söylem çalışmaları şeklinde olabilirler. Bu tür söylemler yukarıdan aşağıya doğru bir hiyerarşi biçiminde hareket edip, gündelik hayat faaliyetlerinden kültürel standartlara kadar gidebilirler (Sözen, 1999, s. 21-26). Söylemler genellikle grup üyelerinin ideolojik temelli görüşlerini ifade ederler ve bu ideolojiler, grup üyelerinin köklü inançlarından meydana gelirler (Dijk, 2003, s. 16-18). Resmi dokümanlar, yasalar, siyasi tartışma ve konuşmalar, medya raporları, broşürler, basın açıklamaları, uzman analizleri, günlükler gibi birçok kaynak söylem analizinde veri olarak kullanılabilir (Seale, 1999, s. 245).

Van Dijk, metinleri mikro ve makro olmak üzere iki düzeyde incelemektedir. Mikro düzeyde; incelenecek olan metnin sözcük seçimleri, cümle yapıları, cümleler arasında nedensellik ilişkileri ve retorik durumu incelenir. Makro düzeyde ise tematik ve şematik analizler yapılır. Tematik analizde haber başlıkları, alt başlıklar ve haber girişi anlamlandırmaya çalışılır. Şematik analizde ise durum ve yorum olarak iki şekilde incelenir. Durum aşamasında hikâyenin örgüsü, durum hakkında verilen bilgilerin tamam olup olmadığı, ana olayın işleme biçimi ve sonuçları, olayın arka planı incelenir. Yorum aşamasında ise olaya dahil olanların sözlü tepkileri ele alınır (Balci, 2016, s. 352-355). Çalışmamızda ele alınan Twitter örnekleri tematik yapı, göndericinin dil üslubu, arka alan bilgisi, cümle veya kelimeler arasındaki nedensellik ilişkisi, sözcük seçimleri ve retorik açısından ele alınacaklar.

IV. ÖRNEKLER VE DEĞERLENDİRMESİ

Örnek: 1, Paylaşım Tarihi: 11.11. 2010

“Sonunda ilkokulda başörtüsü de olacak. Döndük yine ilk noktaya çağdaşlık ödülü alındı kafa yine aynı kafa. :)”

Yapılan paylaşım, başörtüsü serbest olmadan onun serbest olup olmamasıyla ilgili yapılan tartışmalar hakkındadır. Esas aldığımız iletiden önce birkaç tweet daha atılmıştır:

“Dün ne demiştim; 'Baştan söylemediğin şeyleri sonradan bala bulayıp yutturuyorsun'. İşte üç gündür tam da bu oluyor.”

“Önce Sayın Cumhurbaşkanı'nın refikaları 'ilkokulda türban olmaz' dedi. Cumhurbaşkanı da 'Eşim haklı' dedi. Hepimiz şaşırдық bu ne 'açılım' diye.”

“Sonra durum anlaşıldı; İngiltere Kraliçesi'nden Chatam House tarafından verilen 'Yılın Devlet Adamı' ödülü alınacakmış. Mesaj gerekliydi verildi. Çağdaş görüntü için, ödül alınmalıydı, alındı.”

“Sonra Başbakan dedi ki 'İlkokulda başörtüsü kararı seçimden sonra alınacak'. Yani “Cumhurbaşkanı'nı desteklemiyorum.”

“Cumhurbaşkanı'ndan açıklama bugün geldi, 'Özgürlükler konusunda başbakanla hemfikirim'.” “Yani diyorlar ki 'O gün orada öyle denmesi gerekiyordu dendi, bizim yolumuz belli, kimse yanlış anlamasın.”

İletide dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün aslında başörtüsünün serbest olmasını istediğini ancak İngiltere Kraliçesi tarafından verilen Chatam House “Yılın Devlet Adamı” ödülünü almak için modern gözükme zorunda kaldığı belirtilmektedir. Burada şu anda iktidarda bulunanların duruma göre hareket ettiğini aslında hep geri zihniyette oldukları hiçbir zaman çağdaş olamayacakları ifade edilmektedir.

Paylaşımında gönderinin dili küçümseyici, karşıdakini gerici görme ve ötekileştiricidir. Muhafazakâr ve dindarların asla çağdaş olamayacağı savunulmaktadır.

Başörtüsü sorununa baktığımızda bunun uzun yıllardan beri var olduğu görülmektedir. Osmanlı döneminde başlayan modernleşme çalışmaları Cumhuriyet döneminde hızlı ve radikal bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. Örneğin 1934 yılında kılık-kıyafet konusunda çıkarılan bir kanun ile din adamları dışında dini ve mezhepleri andıracak elbiseler yasaklanmıştır (Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun, 1934). Bu yasa daha çok erkeklere yönelik uygulanmıştır. Kadınlar ise peçe gibi eski kıyafetleri terk etmeleri konusunda teşvik edilmişler ve bu konuda çeşitli faaliyetler yürütülmüştür. 1937 yılında “laiklik” ilkesi kabul edilmiş ve daha sonraki dönemlerde din, laikliğe tehdit olarak algılanmıştır. Kamusal alanda başörtüsüne karşı ilk olay 1968 yılında

Ankara Üniversite İlahiyat Fakültesi'nde öğrenci olan Hatice Babacan'ın başörtüsü ile derse geldiği için okuldan uzaklaştırmasıyla gerçekleşmiştir. 1979 yılında sakallı ve başörtülü resimler ile öğrencilerin üniversite sınavlarına kayıt yaptıramayacakları duyurulmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı 22/7/1981 tarih ve 8/3349 sayılı yönetmelik ile tüm okullarda başörtüsü takılmasını yasaklamıştır (Mevzuat Bilgi Sistemi, 1981). 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası çıkartılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile başörtüsü yasağını uygulama vazifesi Yüksek Öğretim Kurumu'na düşmüştür (Akyüz, 2016). 1988 yılında Özal Hükümeti yaptığı yasal düzenlemeyle üniversitelerde başörtü yasağını kaldırmıştır. Ancak o dönemde Cumhurbaşkanı olan Kenan Evren, düzenlemenin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmuş ve 7 Mart 1989 tarihinde Mahkeme düzenlemeyi iptal etmiştir (Anayasa Mahkemesi Kararı, 1989). Bu tür durumlar uzun süre devam etmiştir. 2008 yılında Ak Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin iş birliğiyle yapılan anayasal düzenlemede sadece üniversite öğrencileri için başörtüsü serbest hale getirilmiştir. Anayasal değişikliğin ardından CHP ve DSP, düzenlemenin iptal edilmesi için Anayasa Mahkemesine başvurmuşlardır. Mahkeme 5 Haziran 2008 tarihinde verdiği kararla Anayasa değişikliğini iptal etmiştir. Sorunun kısmen çözülmesi ise 2010 Anayasa Referandumu sonrası gerçekleşmiştir.

Tweet dizisine baktığımızda tüm iletiler arasında bir nedensellik bağı bulunmaktadır. İlk olarak Cumhurbaşkanının eşi bir söylemde bulunmuş, sonra Cumhurbaşkanı ona destek çıkmış ondan sonra ise başbakan söyleme dahil olmuş ve Kılıçdaroğlu bu söylemleri çözümlemeye çalışmıştır.

İletilerde kullanılan “yutturma, bizim yolumuz belli, kafa aynı kafa” sözcükleri alaya alma, küçümseme, gerici olma anlamında kullanılmışlardır. Gönderideki bu tür ifadeler dindar veya muhafazakarlar için ön yargının varlığını göstermektedir.

Paylaşımında herhangi bir resim veya video kullanılmamıştır. Ancak cümlelerin sonuna gülücük [:)] işareti konulmuştur. Bu metafor neşelenme anlamında değil küçümseyerek alay etme veya dalga geçme anlamında kullanılmıştır.

Örnek: 2, Paylaşım Tarihi: 16.10. 2012

“Din simsarlığı ve din ticareti yapmak çok tehlikelidir.” “Sen kimsin ki Hz. Muhammed’in nüfus cüzdanını çıkartıp “Tayyip” adını çocuklarının arasına yazarsın.” “Eğer Hz. Peygamberimize yapılan bu saygısızlığa Recep Tayyip susarsa o da AKP il başkanının suç ortağıdır. Bu işin peşini bırakmayacağım.”

Gönderi, Ak Parti Kırklareli il başkanının Hz. Muhammed adına Ak Parti amblemlili bir kimlik çıkartıp, çocukları arasına “Tayyip” ismini de eklemesine karşı bir tepki olarak paylaşılmıştır. Gönderide dinin menfaat aracı olarak kullanmanın çok tehlikeli olduğu belirtilmiş ve Tayyip isminde bir evladı olmadığı halde bu ismi Peygamberimizin çocukları arasında göstermenin büyük bir saygısızlık olduğu ifade edilmiştir. Gönderide dinin farklı amaçlarla kullanıldığı ve bunun çok tehlikeli olmasının yanında suç teşkil ettiği belirtilmiş daha sonra da Recep Tayyip Erdoğan’ın yaşanan hadise karşısında susmaması gerektiğini, susması halinde eylemi yapan kişinin Erdoğan’dan habersiz yapmadığının kanıtı olarak değerlendirilmiştir. İletide Ak Parti’nin dini kullandığına dair vurgu yapılmıştır. Ayrıca, kim bu suça karışmışsa onu çıkarana kadar işinin peşini bırakmayacağı da vurgulanarak belirtilmiştir.

Gönderinin anlatım dili, öfkeli, dini ve Peygamberi sahiplenici, karşı tarafı suçlayıcı şeklindedir. Gönderi ile bazılarının dini siyasi ve ticari olarak kullandığı anlamı verilmeye çalışılmıştır.

AK Parti Kırklareli İl Başkanı Hüsmen Ağa Terkin’in Hz. Muhammed’in kimliğini çıkartıp çocukları arasına “Tayyip” ismini de yazdırması ve bunu Ak Parti amblemi ile yapması sonucu CHP İstanbul Milletvekili İhsan Özkes, Meclis’e soru önergesi vererek şu soruları sormuştur: “*Bu cüzdan Hz. Muhammed’in şahsiyetini ve hatirasını hafifletiren, basitleştiren bir yaklaşım değil midir? Tüm insanlığa gönderilen Hz. Muhammed’in siyasi propaganda aracı olarak kullanılması doğru mu? Bunu yapanlar hakkında bir işlem yapılmış mıdır?*” Soru önergesiyle tartışmalar başlamış ve Kılıçdaroğlu’da tartışmalara girmiştir). Daha sonra olay mahkemeye taşınmış ve Ak Parti İl Başkanı görevden alınmıştır (Sözcü, 2012; Haberler, 2013).

Gönderideki cümleler birbirleriyle neden-sonuç ilişkisi içerisinde verilmişlerdir. “Din simsarlığı ve din ticareti yapmanın çok tehlikeli olduğu” cümlesiyle bir tanımlama ve açıklama yapılmış, daha sonra da bunu yapanlar açıklanmış ve ondan sonra da suç işleyenlerin takipçisi olacağı vurgulanmıştır.

Gönderide yer alan “simsar” kelimesi insanların dini kullanarak menfaat elde etmeleriyle komisyonculara benzetilmiştir. Komisyoncular, yaptıkları işlerden belli bir ücret veya komisyon olarak gelir veya menfaat elde ederler. Din ticaretinin tehlikeli olduğu belirtilmekle beraber, “Tayyip” isminin hangi cüretle Peygamberin çocuklarının arasına katıldığı sorgulanmış ve bunun yapılamayacağının üzerinde ısrarla durulmuştur. Gönderide herhangi bir resim ya da video kullanılmamıştır.

Örnek: 3, Paylaşım Tarihi: 24.03.2019

“31 Mart’ta Allah’ın izni halkın takdiriyle CHP’li belediyelere İstanbul, Ankara, Antalya, Adana, Bursa, Mersin ve daha pek çok il ve ilçemiz eklenecek. Başkanlarımız ayırım yapmaksızın halkı kucaklayacak. Çünkü #TürkiyeDahaİyisiniHakEdiyor Haydi hayırlısı. #MartınSonuBahar”

Gönderi 2019 Yerel Seçimler öncesi atılmıştır. Gönderide CHP’nin İstanbul ve Ankara, olmak üzere birçok il ve ilçe belediyeleri kazanacağı temennisi vardır. Bu temenni Hz. Peygamberin: *“Hiçbiriniz, Allah dilerse ve falanca dilerse demeyiniz. Bunun yerine Allah dilerse, sonra da filanca dilerse deyiniz.”* Hadis-i Şerifine uyacak şekilde yapılmıştır. Yani önce Allah’ın iznine sonra da halkın takdirine bırakılmıştır. İleti ile Kılıçdaroğlu, Hz. Peygamberin ilke ve davranışlarını bildiğini ve onları uyguladığını Müslüman kesime aktarmak istemiş ve bu yolla kendilerine oy vermelerini temenni etmiş ve bu temenniyle de birçok belediyenin alınacağını vurgulamıştır.

Gönderinin dili iyimser, umut verici ve birleştiricidir. Gönderide yeni belediyelerin alınmasıyla belediyeler halk ile kucaklaşacak, daha iyi hizmet sunulacak anlamındadır.

Cumhuriyet Halk Partisi uzun süreden beri bu belediyeleri kazanamamıştır. Özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyükşehirleri en son 1977-1980 arasında kazanmıştı. O zamandan beri bu belediyeler, başka partiler tarafından kazanılmaktaydı. Ancak bu dönemde CHP’nin seçimleri kazanma oranı yükselmiştir. Paylaşımında birçok belediyenin kazanılmasıyla daha önceden eşit sunulmadığı varsayılan hizmetlerin artık eşit bir şekilde sunulacağı, ayırım yapılmayacağı yanında daha iyi hizmet sunulacağı belirtilerek önceki dönemde yapılan hizmet ve uygulamalar eleştirilmiştir.

Her iki cümle de nedensellik ilişkisi içinde verilmiştir. Mevcut belediyelerin haksızlık, ayrımcılık yaptıkları belirtilerek, yapılacak seçimlerde kendilerine oy vermeleri istenmiş ve özellikle İstanbul, Ankara ve Adana gibi belediyelerin kazanılması durumunda belediye başkanlarının herkese eşit davranarak daha iyi hizmet sunacakları ifade edilmiştir.

Cümlelerdeki kelimeler düz anlamıyla kullanılmışlardır. Ancak #TürkiyeDahaİyisiniHakEdiyor, etiketiyle Ak Parti belediyelerinin iyi bir yönetim sergilemediğini kendilerinin bu işi daha iyi yapabilecekleri ve bunun için oylara talip olduğu; #MartınSonuBahar” etiketiyle de mart ayından sonra nasıl ki kışın soğuk havaları baharın ılık, güzel, kokulu havasına dönüşüyorsa belediyelerin kazanılması durumunda da o yozlaşmış, eski, hantal, haksızlık yapan, milleti kutuplaştırdığı varsayılan yönetimlerin gideceği ve yerine tersi özelliklere sahip bir yönetimin geleceği mesajı verilmeye çalışılmıştır. Gönderi de herhangi bir resim veya video kullanılmamış ve bu iddiaları destekleyecek kanıt veya argümanlar verilmemiştir.

Örnek: 4, Paylaşım Tarihi 22.03.2020

“İbadet yerleri kutsalımızdır! Camilerimizden ezan ve İstiklal Marşı dışında başka herhangi bir sesin yükselmesini asla kabul etmiyoruz. İzmir’de yaşananların faillerinin bir an önce bulunmasını istiyoruz.”

20 Mayıs 2020 tarihinde İzmir’de bazı Camilerden “Çav Bella” şarkısı çalınmış. Bunun üzerine birçok tepki verilmiş ve Kılıçdaroğlu’da sosyal medyadan tepkisini bu tweet ile dile getirmiştir. Paylaşımında İbadet yerlerinin kutsal olduğu, Camilerden ezan ve İstiklal Marşı dışında herhangi bir şeyin çalınmaması gerektiği belirtilip, suçluların en kısa zamanda bulunulması istenmiştir.

Gönderinin dili camileri sahiplenici ancak suçlulara karşı öfkeli. Camilerimiz derken bizim camilerimiz şeklinde onları sahiplenmiştir. Faillerin ise kim olduğuna dair herhangi bir bilgi verilmeden cezalandırılması istenmiştir.

Gönderide Camiler, kutsal yerler olarak kabul edilmiş ve orada ezan ile istiklal marşı dışında herhangi bir şeyin çalınmaması veya söylenmemesi gerektiği belirtilmiştir. Tek parti döneminde bazı camiler ibadet yeri dışında farklı amaçlarla (1934 yılında Ayasofya’nın Müzeye çevrilmesi gibi) kullanılmışlardır. Hatta bazı camilerin satıldığı belirtilmekle (Ersin & Sakal, 2021) beraber Camiler yok olmaya bırakılmışlardır. Kılıçdaroğlu, bu durumun aksine Camileri sahiplenmektedir. Ayrıca camilerde İstiklal Marşı’nın okunabileceğini de ifade etmektedir. Çünkü İstiklal Marşı mecliste kabul edilmeden önce Kastamonu’nun “*Nasrullah Camisi*”nde okunmuştur.

Provokasyon, İzmir’de bazı kişilerin Müftülüğün merkezi sistemine korsan şekilde girerek şarkıları çalmalarıyla gerçekleşmiştir. Hadise sonrası soruşturma açılmış ve CHP’li bir kişi göz altına alınmıştır. İzmir’de buna benzer başka olaylarda olmuştur: 15 Temmuz gecesi Camilerden okunan Ezan ve Salalardan rahatsız olduğunu iddia eden bazı kişiler Cami imamı ve müezzini darp etmişlerdir. Diğer bir kişi sabah ezanından rahatsız olduğunu iddia ederek manevi zararların karşılanması için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur. Mahkeme talebi reddetmiştir (Milliyet, 2016; En Son Haber, 2016; TRT Haber, 2020). Kılıçdaroğlu, Camilere sahip çıktığını/çıkılması gerektiğini belirterek bu tür eylemlerin yapılmamasını istemektedir.

Paylaşım öncelikle gerekçelendirilmiş, daha sonra da nelerin yapılabilip nelerin yapılamayacağı ifade edilerek bir nedensellik ilişkisi kurulmuştur. Cümlelerdeki kelimeler ise düz anlamında kullanılmış olup herhangi bir metafora başvurulmamıştır. Kılıçdaroğlu, mesajı kendi fotoğrafı üzerine yazarak paylaşmıştır. Bu şekilde vermek istenen mesajın daha etkili olması istendiği görülmektedir. Yani gördüğünüz

gibi, şahsım olarak bu durumu desteklemediğim gibi suçluların bulunması da istiyorum anlamına varılabilmektedir.

Örnek: 5, Paylaşım Tarihi: 07.01.2022

“Beylikdüzü Belediyesi Gürpınar Polis Merkezi Amirliği, Mevlana Camii, Müftülük, Kuran Kursu ve Taziye Evi Toplu Açılış Töreni #İstanbul”

Sayfa | 57

Gönderi 7 Ocak 2022 tarihinde Beylikdüzü Belediyesi tarafından yapılan toplu açılış törenine katılan Kemal Kılıçdaroğlu tarafından atılmıştır. 7 Ocak günü birçok benzer tweet atan Kılıçdaroğlu, bu tweetinde Polis Merkezi, Cami, Müftülük, Kur'an Kursu ve Taziye Evi açılışını duyurmuştur. Bir duyuru şeklinde olan iletide asıl söylenmek istenenler video konuşmasında söylenmiştir. Konuşmasında Kılıçdaroğlu, belediye başkanlarına camileri tertemiz tutmaları gerektiğini, herkesin dinini öğrenme hakkının olduğunu, herkese eşit hizmet edilmesi gerektiğini ancak fakir mahallere pozitif ayrımcılık yapılabileceği gibi birçok hususu ifade etmiştir. Kılıçdaroğlu, belediye tarafından inşa edilen yapıları kullanacak olanların teslim almaya gelmemelerini ise sitemkâr bir şekilde eleştirmiştir. Konuşmasının bir kısmında şunları dile getirmiştir:

“...Güzel bir müftülük binası da yapılmış, güzel bir Kur'an Kursu da yapılmış, güzel bir taziye evi de yapılmış. Kim istemez çocuklar daha güzel, şık, daha aydınlık bir ortamda kendi dinlerini öğrenebilsinler. Hepimizin ortak arzusudur bu. Neden teslim almıyorsunuz, neden korkuyorsunuz? Ki Müslümanlık, inancımız insana değer veren, bilime, kadına değer veren bir inançtır. Bu inancın sahibi olanlar ayrımcılık yapmazlar. Bu inancın sahibi olanlar kul hakkı yemezler. Bu inancın sahibi olanlar fakirin fukaranın yanında dururlar. Bu inancın sahibi olanlar bilimin, bilginin peşinde koşarlar...”

Cumhuriyet Halk Partisi'nin din ve dini kurumlara karşı olan tavrı genellikle kötü olmuştur. Geçmişte tek parti döneminde camilerin maksatları dışında kullanılmaları, satılmaları, din eğitimini sekteye uğratarak halkın cenazelerini kaldıracak imam bulamaması haline gelmesi (Akyüz, 2016) gibi durumlar, başörtüsünün yasaklanması ve serbest olmaması için sarf ettiği çabalar hala gündeme gelebilmektedir. Tüm bunların aksine Kemal Kılıçdaroğlu 13 Kasım 2021 tarihinde bir tweet: *“Ben ömrümde, ülkemizde nefreti ve sevgiyi gördüm. Artık sevgi kazansın istiyorum. Ülkemizin iyileşmeye, helalleşmeye ihtiyacı var. Helalleşmek geçmişi değiştirmez ama geleceğimizi kurtarır. Geçmişte partimizin de hataları oldu; helalleşme yolculuğuna çıkma kararı aldım...”* ve bir video ile yaşanan sorunların tekrarlanmaması ve telafi edilmesi için beklenmedik bir helalleşme çıkışı yapmıştır. Paylaşımında ülkenin makus bir tarihinin olduğu, kendisinin bu ülkeye barışı getirip onu miras bırakmak istediğini, kendi partisi dahil tüm hükümetlerin hata ve yanlış yaptıkları gibi birçok soruna değinmiştir. Konuşmasının bir

kısmı Şu Őekildedir: “...Benim liderliğini yaptığım partinin de geđmiŐte yarattığı derin yaralar vardır. Uzun süredir de önce bu yaraları yaratan o sistemi deđiŐtirmekle uğraŐtum. Őimdi ise dıŐarıya dönme zamanı. Ben bu yaraların kapanması için helallik isteme, helalleşme yolculuğuna çıkıyorum. GeđmiŐte kırdığımız, korkuttuğumuz topluluklarla, bireylerle, farklı hayat tarzlarının temsilcileriyle buluşmalarına başlayacağım...”

Helalleşme tweeti ve ilgili videoda yaptığı açıklamalarla Kılıçdaroğlu, kendi partisi dahil her iktidarın hatalar ve yanlışlar yaptığını, ülkenin önemli sorunlarının olduğunu ve kendisinin bunların farkında olup, çözmek için uğraştığını ifade etmektedir. Kılıçdaroğlu Şimdiye kadar kendi içlerindeki sorunları çözmek için uğraştığını, yani kurum içi sorunlarla uğraştığını ve bunları hallettiğini artık ülkenin sorunlarıyla ilgileneceğini belirtmiştir. Yapılan açılıŐla birlikte artık dine karşı olmadıklarını, hatta dinin öğretilmesi için çaba gösterdiklerini ve göstermeye devam edeceklerini ifade etmeye çalışmıştır. Cami, Kur’an Kursu ve Müftülük bir Müslümanın tüm yaşamını etkileyen kurumlardır. Kurs ile dinlerini öğrenmeleri, Cami ile ibadetlerini gerçekleŐtirmeleri ve müftülük ile ortaya çıkabilecek sorunların çözümü sağlanmaktadır. Kılıçdaroğlu, tüm bunlarla geđmiŐte olduğu gibi Müslümanların işini zorlaŐtırmanın aksine kolaylaŐtırmak için gereken her Őeyi yapacağını göstermeye çalışmaktadır.

Paylaşımın dili sitemkâr, kısmen öfkeli olmasının yanında birleştirici, bütünleştirici ve İslam dinini sahiplenicidir. Yapılan binaları kullanacak olan kuruluş veya yöneticilerin onları almaya gelmemelerine sitem ve öfke duyulurken, İslam dininin değerlerini açıklarken onu sahiplenici, birleştirici ve bütünleştirici olmak üzere pozitif bir dil ile ifade edilmiştir.

Yapılan konuşmada geđmiŐte yapılan haksızlıklar, gelecekte yapılması gerekenler dahil birçok konuya deđinilmiŐtir. Verilmek istenen mesajlar bir nedensellik ilişkisi içerisinde verilmeye çalışılmıştır. Din eksenli binaların yapılması CHP’nin deđiŐmek istemesinin bir sonucu Şeklinde görülebilir. Binaların, kullanacaklar tarafından teslim alınmaması ise iktidarın CHP’ye karşı olan tutumunu yansıtmaktadır . Tüm yapılan açıklamalar sebep-sonuç ilişkisi içerisinde verilmiştir.

PaylaŐımda kullanılan kelimeler gerçek anlamlarının yanında yan anlamlarıyla da kullanılmışlardır. Örneğin Cami adının “Mevlâna” olması evrenselliği temsil etmektedir. Özellikle Mevlâna isminin seğilmesi Kılıçdaroğlu’nun tüm halkı birleŐtirmek istediği, herkesin değerli olduğu ve ayrımcılık yapmama isteğinin bir sembolü Şeklinde görülebilir. Paylaşım video ile verilmiş ve videoda partinin yeni politikasının kanıtları herkese gösterilmeye çalışılmıştır.

Örnek: 6, Paylaşım Tarihi: 27.01.2022

“Saray İmam Hatip Ortaokulu öğrencisi Beray Naz, bana bir e-posta göndererek evine davet etmişti. Eh, bizde davete icabet etmek âdettendir. Selvi Hanım’la Pusat Ailesi’ne misafir olduk. Çayları çok lezzetliydi.”

Paylaşım, Beray Naz adında bir İmam Hatip Ortaokulu öğrencisinin Kemal Kılıçdaroğlu’nu e-posta ile evlerine davet etmesiyle ilgilidir. İletide davete icabet edildiği ve ikramlarının çok lezzetli olduğu belirtilmiştir. Kılıçdaroğlu, daha önce helalleşme videosunda çizdiği rotaya uygun olarak geçmişte mağdur olan kişileri temsilen çeşitli görüşmeler yapmaya başlamıştır. Ayrıca mesajda “âdettendir” diyerek örf ve adetlere bağlı olduğunu, onlara değer verdiğini göstermek istemiştir. Kılıçdaroğlu’nun davet edildiği eve girerken ilk olarak “Selamünaleyküm” demesi onların değerleriyle barışık biri olduğu ve bunu dil üslubu ile başından beri kullandığı görülmektedir.

Genel olarak paylaşımında kullanılan dil iyimser, samimi, birleştirici ve bütünleştirici görülmektedir. Öğrenci İmam Hatipli olduğu için reddedilmemiş veya ötekileştirilmemiş, aksine davetten memnuniyet duyulmuştur.

Osmanlı döneminde imam ve hatipler medreselerde yetişmekteydi. Medreselerden ayrı din görevlisi yetiştirme çalışmaları ilk olarak 1913 yılında buna yönelik “*ıslâh-ı medâris*” programı kapsamında “*Medresetü’l-eimme ve’l-hutabâ*” adında bir okulun açılması ile başlamıştır. 1924 yılında yapılan düzenlemelerle Medreseler kapatılmış ve İmam Hatip mektepleri açılmıştır. İlgili makamların ilgisizliği, bu okullarda istikbalin görülememesinden ve din görevlileri kadrolarının kaldırılması gibi nedenlerden dolayı ilk yıldan itibaren okullara olan ilgi azalmaya başlamıştır. 1927 yılında ülke genelinde sadece Kütahya ve İstanbul’da birer okul kalırken, sonraki birkaç yıl içerisinde ise tümünden kapanmışlardır (Jaeschke, s. 49-52; Ergin, 1977). 1927 yılında ortaokul, 1929-1931 yıllarında ilkokul ile öğrenim okullarında din bilgisi dersleri müfredattan çıkarılmış ve 1933 yılında *İstanbul Dârülfünunu İlähiyat Fakültesi* kapatılmıştır. (Yücel, s. 163-173; Cicioğlu, s. 96; Jaeschke, s. 76).

Daha sonraki dönemlerde din görevlisi sıkıntısının yaşanmaya başlanması sonucu okulların tekrar açılması konusunda çeşitli tartışmalar meydana gelmiş ve 1949 yılında Ankara ve İstanbul’da İmam-Hatip kursları açılmaya başlanmıştır. 1949 yılında “Yüksek İslâm Enstitüleri”, 1962 yılında İsmet İnönü başkanlığında ise Bursa İmam-Hatip Okulu açılmıştır. 1965 yılında kurulan Demirel hükümetiyle beraber daha önce çoğunlukla halk tarafından masrafları karşılanarak açılan İmam Hatip okullarının sayısı hükümetlerce desteklenerek giderek artmıştır. 28 Şubat 1997 tarihli MGK kararları sonrası İmam Hatip okullarının ilk kademesi kaldırılmış ve kesintisiz 8 yıllık eğitime geçilmiştir (Ayhan, 1997, s. 191-194).

28 Şubat Kararları sonrası 1998 yılında getirilen farklı katsayı uygulaması ile İmam Hatip ve meslek liseleri sadece mezun oldukları alanlarla ilgili üniversite tercihinde bulunabilme düzenlemeleri gerçekleşmiştir. Bu konu birçok defa yargıya taşınsa da 2009 yılına kadar bir sonuç alınamamıştır. 2009 yılında YÖK tarafından yapılan düzenlemeyle 2010 tarihinde geçerli olacak şekilde sorun ortadan kaldırılmıştır. 2012 yılı 6287 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile 4+4+4 olarak bilinen 12 yıllık zorunlu eğitime geçilmiş ve daha önce kapatılan İmam Hatip okullarının ilk kademesinin açılmasına yönelik düzenleme gerçekleşmiştir (Yenişafak, 2009; Milliyet, 2011; Resmi Gazete, 2012).

Paylaşımında Kılıçdaroğlu’nun davet edilmesi, onun davete icabet etmesi ve yaşanan diğer tüm olaylar arasında bir nedensellik ilişkisi çerçevesinde verilmiştir.

Gönderide kullanılan kavramlar genellikle düz anlamda kullanılmakla birlikte kapıdan içeriye “Selamünaleyküm” diyerek girilmesi dindar ve muhafazakâr kesime “biz değiştik” veya size karşı bir düşmanlığımız yok şeklinde bir göndermede bulunulmuştur. Çünkü selam barış, esenlik ve eman gibi anlamlarına gelmektedir. Ayrıca konuşmalar sırasında geçen diğer ifadelerde CHP’nin artık halka indigini, halkın dertleri ve sevinçleriyle ilgilendiği gösterilmek istenmiştir.

Videonun “Selamünaleyküm” ile başlaması dindar ve muhafazakarlara olduğu kadar kendi partisine de bir gönderme yapılarak CHP’nin artık tüm kişi ve değerlere saygı duyduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Öğrenci babasının heyecandan ağlaması, öğrenci annesinin “Sizi evimizde görmek, şu an gerçekten yani bir rüyada gibiyim ben” gibi ifadelerde bulunması hakkında Kılıçdaroğlu’nu sevdiği ve çıktığı yolda onu destekledikleri bir ortam oluşmuş veya oluşturulmuştur. Bunların dışında çayların “çok lezzetli” olması, “habersiz mi gelseydik acaba” gibi ifadeler ile samimi bir ortam oluşturulduğu görülmektedir. Ziyaretin videoya alınması ve ziyaretten birçok kesit sunulması, videoyu izleyecek olanlarda ilgi ve alakanın artırılması hedeflenmiştir.

Örnek: 7, Paylaşım Tarihi: 27.02.2022

Helalleşme Buluşması #İstanbul

Paylaşımın konusu geçmişte özellikle 28 Şubat 1997 süreciyle beraber yaşanan mağduriyetlerle ilgilidir. Kemal Kılıçdaroğlu 13 Kasım 2021 tarihinde ilk helalleşme paylaşımını yapmış ve mağdurlarla helalleşeceğini söylemişti. 27 Şubat 2022 tarihinde Kılıçdaroğlu, 28 Şubat 1997 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu kararlarıyla yaşanan mağduriyetleri gündeme getirmek ve helalleşmek amacıyla bir basın toplantısı düzenlenmiştir. Basın toplantısını 28 Şubat kararlarıyla en çok mağdur olan başörtülü öğrencileri temsilen başörtülü kadınlarla

gerçekleştirmiştir. Twitter’da paylaştığı basın toplantısında Kılıçdaroğlu konuşmasında bu yola neden koyulduğunu şöyle açıklamıştır:

“...Eğer bu çağrıyı neden yaptığımız diye sorarsanız? Türkiye’ye bir miras bırakmak istiyorum. Barışmış bir millet benim en büyük başarımla olacak inşallah. Barışan bir millet istiyorum ve bunu sağlayacağım...”

Konuşmasında Roboski ile, Sivas- Kahramanmaraş mağdurlarıyla, Diyarbakır hapishanesi mahkumlarıyla, Ahmet Kaya ve 12 Eylül mağdurları gibi birçok kişinin haksızlığa uğradığını belirterek, onlarla helalleşeceğini ifade etmiştir. Başörtü konusunda ise şu ifadeleri kullanmıştır:

“...Bugün ağırlıklı olarak 28 Şubat mağdurları ve bu salonda sizlerle beraberim. Sizlerin karşısına bir 28 Şubat mağduru olarak oturdum. Bu kardeşinizde 28 Şubat’ta mağdur olan kişilerden birisi. Ben de fişlendim, mahkemeye gittim, dava açtım ve hakkımı aradım. 28 Şubat mağdurlarıyla barışmak zorundayız, barışacağız. 28 Şubatçıların açtığı yaraları kapatıp, helalleşeceğiz. İnkna odalarına kapatılan başı kapalı kızlarımız da helalleşeceğiz elbette...”

Gönderinin diline baktığımızda mağdurları sahiplenici, herkesi kucaklayıcı, birleştirici, bütünleştirici, geçmiş kötöleyici, geçmişte yapılanların onaylanmadığı bir dil kullanılmıştır.

Diğer paylaşımlarda da belirtildiği gibi Cumhuriyet Halk Partisi kurulduğundan beri dine karşı mesafeli durmasının yanında dini özgürlük alanında yapılacak olan düzenlemelere de karşı çıkmış hatta engellenmesi için büyük çaba sarf etmiştir. Kılıçdaroğlu ise şimdiye kadar izlenen politikanın doğru olmadığını, din konusu dahil olmak geçmişte yapılan birçok yanlışın düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir. 28 Şubat’taki mağdurları temsilen başörtülü kadınlarla basın toplantısını gerçekleştirmesi, sorunları dile getirmesi kendisinin o sorunları çözmeye yönelik gayret gösterdiği ve çalışmalar yürüttüğü sonucuna varılabilir.

Aynı gün Saadet Partisi, Necmettin Erbakan’ı anma töreni gerçekleştirmiştir. 28 Şubat’ta en fazla mağdur edilenlerden birisi olan Necmettin Erbakan, kendisi o tarihte başbakan olarak görev yapmaktaydı. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında kendisine bazı kararların yürürlüğe konması konusunda baskı yapılmış, daha sonra da başbakanlık görevinden istifa etmiştir. Saadet Partisi tarafından Kemal Kılıçdaroğlu da anma törenine davet edilmiştir. Kılıçdaroğlu davete icabet etmiş ve bir konuşma gerçekleştirmiştir. Kendisi hem başörtülülerle görüşme yaparak hem de Erbakan’ın anma programına katılarak helalleşme konusunda kararlı olduğunu gösteren bir adım atmıştır.

Diğer örnek iletilerde olduğu gibi, geçmişte yapılan haksızlıklar ve mağduriyetler bulunmakta ve Kılıçdaroğlu’nun bunları telefî etmeye

çalıştığı görülmektedir. Basın toplantısında sarf edilen ifadeler ve gerçekleştirilen eylemler hep bir nedensellik içerisinde verilmiştir.

Basın açıklamasında Roboski, Sivas, Kahramanmaraş, Diyarbakır hapisanesi mahkumları, Ahmet Kaya, 12 Eylül dönemindeki gençler gibi ifadelere başvurularak geçmişte çok fazla acı ve mağduriyetler yaşandığı çağrıştırılmaktadır. Basın açıklamasına 28 Şubat'ı temsil eden başörtülülerle katılması açıklamanın etki alanını artırmakla beraber bir "telmih" niteliğindedir.

Örnek: 8, Paylaşım Tarihi: 21.05.2022

"Dindarı, dinsizi, sofusu, sufisi, Türkü, Kürdü, Arabı, Çerkezi, solcusu, sağcısı, liberali milliyetçisi; ülke elden gidiyor. Birlikte olmak zorundayız. Tıpkı Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kazanılan Milli Kurtuluş Savaşındaki gibi..."

Paylaşım, daha önce Bursa'da yapılması planlanan ancak Yargıtay'ın Canan Kaftancıoğlu hakkında verdiği karar sonrası Kemal Kılıçdaroğlu'nun talebiyle İstanbul'da gerçekleştirilen miting ile ilgili atılmıştır.

İletin dili iyimser, birleştirici ve bütünleştiricidir. Ancak "ülke" elden gidiyor ifadesi ile öfkelidir.

Balkan savaşları ve Birinci Dünya Savaşı ile Osmanlı Devleti birçok kayıp vermiş ve bugünkü Türkiye toprakları da büyük bir tehlike altına girmişti. Bu dönemde halkın tümü birlik olmuş, Atatürk'ün liderliğinde Kurtuluş Savaşı verilerek, ülkenin kalan kısmının kaybedilmesi önlenmiştir. Daha sonra dindar-seküler, tarikat-cemiyet, Türk-Kürt, Alevi-Sünni, sağ-sol gibi toplum birlikteliğini sarsacak anlaşmazlıklar ve olaylar gerçekleşmiştir. Kılıçdaroğlu günümüzde de geçmişte olduğu gibi ülkenin tehlikede olduğunu, ülkenin kurtarılması için hep birlikte hareket edilmesi gerektiğini anlatmaya çalışmıştır.

Kullanılan kavram ve ifadeler arasında doğrudan bir nedensellik bağı yoktur ancak bunların hepsinin geçmişte yaşanan acı, haksızlık ve olumsuzlukları ifade etmesi bakımında bir ilişki barındırmaktadır.

Gönderide kavramlar ve cümleler gerçek anlamının dışında geçmişte yaşanan olumsuz olayları çağrıştıracak şekilde seçilmişlerdir. Örneğin dindarı-dinsizi derken geçmişten beri süregelen laik-dindar mücadelesini, Türk-Kürt kavramlarıyla ise 1970'lerle birlikte Türkiye'nin en önemli sorunları arasına giren "Kürt Sorunu" nu, Arap kelimesi ile geçmişte Arapların ihanet ettiği iddialarını kastettiği anlaşılmaktadır.

İleti konuşmanın yapıldığı alanda çekilen dört adet fotoğraf ile birlikte paylaşılmıştır. Fotoğraflarda vatandaşların büyük bir coşku halinde, bayrakları salladıkları görülmektedir. Sallanan bayrakların çoğu Türk

bayraklarıdır. CHP'nin kendi bayraklarının sayısı çok az görünmektedir. Vatandaşların ellerindeki bayraklar Kılıçdaroğlu'nun yaptığı paylaşım ile tutarlılık göstermektedir. O, herkesi kucaklamaya, birlik ve beraberliğe, barışa davet ettiğini ifade etmektedir. Bu ancak ortak değer olan Türk vatani ve onu temsil eden Türk bayrağıyla gerçekleşebilir. Eğer sadece CHP bayrakları olsaydı veya sayıca fazla olsalardı o zaman Kılıçdaroğlu'nun söz ve davranışları ile yaptıkları arasında tutarsızlık olacaktır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye'nin en köklü partisi olan CHP, her zaman kendisini laiklik ilkesinin koruyucusu ve laiklik ilkesine en büyük tehdit olarak da İslam dinini görmüştür. Bunun için uzun yıllar mücadeleler vermiştir. Ancak çok partili hayata geçilmesinin ardından tek başına iktidar olamamıştır. Özellikle son yirmi yılda koalisyonlara bile girememiştir. Bu dönem içinde belediyelerin çoğunu da kaybetmiştir. Partinin din karşıtı tutumu halkta "*bunlar din düşmanı*", "*bunlar iktidara geldiklerinde tekrar dini yasaklar*", "*Ezanı Türkçe'ye çevirir*" şeklindeki söylemlere dönüşmüş ve parti uzun süre başarılı olamamıştır. Ancak dünyada ifade, inanç ve ibadet özgürlüğü gibi temel hakların kapsamı gün geçtikçe artmaktadır. Demokratik toplumlarda bunları yasaklayan, sınırlayan veya engelleyen partilerin iktidara gelmeleri çok zorlaşmış hatta mümkün gözükmemektedir. 2010 yılında Kemal Kılıçdaroğlu CHP Genel Başkan seçilmiş ve ilk birkaç yılda CHP'nin mevcut çizgisinde hareket etmeye çalışmıştır. Öyle ki daha önce 2008 yılında başörtüsü lehine yapılan anayasa değişikliğinin iptali için Anayasaya başvuranların arasında Kılıçdaroğlu'da bulunmuş, diğer Grup Başkanvekilleriyle birlikte dava dilekçesini Anayasa Mahkemesine sunmuştur (CNN TÜRK, 2008; Hürriyet, 2008).

Kılıçdaroğlu başkan seçildikten sonraki birkaç yıl içinde dini dışlayıcı politik söylemden, dini sahiplenici bir politik söylem geliştirmeye başlamıştır. Bu siyasi söylemi, diğer partilileri de özellikle 2019 Yerel Seçimler öncesinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Ekrem İmamoğlu'da sürdürmüştür. Seçimden önce Mevlid-i Şerif okutma, Kur'anı Kerim okuma gibi etkinlikler yapılmış, İstanbul seçimi dahil olmak üzere birçok belediye kazanılmıştır. Dini söylem, seçimlerin kazanılmasında önemli bir faktör olmuştur.

2021 yılının son aylarında Kılıçdaroğlu, Türk siyasetinde bir ilki gerçekleştirerek "helalleşme" çıkışı yapmıştır. Daha önce bu kadar açık bir halde hiçbir parti veya lider bu şekilde özeleştiri yapmamıştır. Kendisi önceki dönemlerde, kendi patisi de dahil olmak üzere iktidara gelen her partinin yanlışlar yaptığını, var olan yaraları politik amaçlı kullandığını, yapılan haksızlıkların giderilmesi için çaba göstermediğini, kısaca helalleşmediğini belirtmiştir. Kendisi ise şimdiye kadar partisindeki iç

sorunlarla uğraştığını ve onları hallettiğini ifade etmiştir. Bu durumdan başkanlıktan önceki zamanlarda ve başkanlığın ilk yıllarında sistemin ona bazı şeyleri yapması için dayatmalar yaptığı yorumunu çıkarabiliriz.

CHP Genel Başkanı her ne kadar iç sorunları bitirdiğini ifade etse de daha tam olarak halledilmiş olduğu söylenemez. Örneğin kendisi bu söylemleri sürdürürken Aralık 2021’de CHP’li vekil Özgür Özel’in Kur’an Kurslarını “Orta Çağ zihniyeti” (Yenişafak, 2021) olarak nitelendirilmesi büyük tartışmaları yol açmıştır. Kılıçdaroğlu ise bunlara cevap olarak 7 Ocak 2022 tarihinde Cami, Kur’an Kursu, Müftülük Binası ve Taziye Evi’nin açılışında Özel’in aksine bir konuşma gerçekleştirmiştir “...Kim istemez çocuklar daha güzel, şık, daha aydınlık bir ortamda kendi dinlerini öğrenebilsinler. Hepimizin ortak arzusudur bu. Neden teslim almıyorsunuz, neden korkuyorsunuz? Ki Müslümanlık, inancımız insana değer veren, bilime, kadına değer veren bir inançtır...”.

Tüm sürece baktığımızda Kemal Kılıçdaroğlu çıktığı yolda kararlı ve söyleminde tutarlı gözükmektedir. Aslında son ele aldığımız paylaşıma baktığımızda kendisi sadece dini konularda değil, tüm konularda söylem değişikliğine gitmiştir. Kemal Kılıçdaroğlu, Cumhuriyet Halk Partisi’ni tam merkez bir parti yapmaya çalışmaktadır. Oluşturulan 6’lı masa da bunu desteklemektedir. Bu oluşumda veya Kılıçdaroğlu’nun istediği birlikteliğe milliyetçi, muhafazakâr, Kemalist, feminist, liberaller ve modern İslamcılar sıcak bakmakta ve desteklemektedirler. Bunlara LGBT’li oluşumlar da dahildir. Dahil olmayan ve olma ihtimali görünmeyen tek grup “dindar” kesim olmuştur. İsmailağa Cemaati lideri Mahmut Ustaosmanoğlu’nun 23 Haziran 2022 tarihinde vefatı göstermiştir ki, Kılıçdaroğlu’nun istediği birliktelikte dindarlar yoktur. Her iki tarafta bu birlikteliği istememektedirler. Ustaosmanoğlu’nun cenaze törenine kadınların katılmamasına rağmen daha önce Türkiye’de tarihinde görülmemiş bir kalabalık iştirak etmiştir. Genelde Twitter hesabından vefat eden kişilere taziye mesajı yayınlayan Kılıçdaroğlu, buna ilişkin herhangi bir mesaj yayınlamadı. CHP’den sadece İlhan Kesici Cenazeye katıldı. 8 Mart 2019 tarihinde İstanbul Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu, Türkiye Ermeni Patriği Mesrob II. Mutafyan’ın vefatı üzerine taziye mesajı yayınlarken, Ustaosmanoğlu’nun vefatı için herhangi bir taziye mesajı yayınlamayarak partisinin politikasına uydu. Bu vefat, dindarlar arasında CHP’nin değişmedi algısını iyice pekiştirdi.

Diğer bir durum dindarlar ile LGBT’li oluşumların bir arada olamayacağıdır. İsmailağa liderinin cenaze töreni göstermiştir ki Kemal Kılıçdaroğlu dindarlar yerine, LGBT grupları ve modern İslamcılarla birlikte hareket etmeyi seçmiştir. Demokrat Parti’den itibaren iktidar olan tüm partiler Muhafazakar ve dindarların oylarına talip olmuş ve onların desteğiyle iktidara gelmişlerdir. Cenaze törenine baktığımızda dindarların geçmişte olduğu gibi bugünde hala büyük bir oy oranına sahip

oldukları görülmektedir ve bunların desteği olmadan tek başına iktidar olmak kolay olmayacaktır. Sonuç olarak Kılıçdaroğlu, dindarlar da dahil olmak üzere herkesin katıldığı bir birliktelik oluşturmak istemekte ancak bu birliktelikteki dindarlar tarikatlar, cemaatler, şeyhler ve müritler değil, liberal, modern ya da yeni nesil İslamcılardır.

KAYNAKÇA

Akyüz, İsmail. (2016). Türkiye'de Dışlayıcı Laikten Pasif Laikliğe Geçiş Sürecinde Başörtüsü Yasağının Kaldırılması. *Electronic Turkish Studies*, 11(7), 67-84.

Anayasa Mahkemesi Kararı, 1989: https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=1_637102953807511820.pdf. Erişim Tarihi: 06.07.2021

Ayhan, Halis. (1997). İmam-Hatip Lisesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 22.). içinde İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Balcı, Hüseyin. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.

Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun, 1934: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2596.pdf>. Erişim Tarihi: 04.06.2022.

Cicioğlu, Hasan. *Türkiye Cumhuriyeti'nde İlk Orta Öğretim*, Ankara 1985, s. 96.

CNN TÜRK, 2008: <https://www.cnnturk.com/2008/turkiye/02/27/turban.duzenlemesine iptal.basvurusu/431548.0/index.html> Erişim Tarihi: 06.01.2022

Dijk, Teun. Van. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. *Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji* (N. Ateş, Çev., s. 13-113). içinde İstanbul: Su Yayınevi.

Ergin, O. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul: Osmanbey Matbaası.

Ersin, Yasin., & Sakal, Fahri. (2021). Tek Parti Devrinde Cami ve Mescitlerin Satılması. *Vakıflar Dergisi*, 163-182.

En Son Haber: <https://m.ensonhaber.com/ic-haber/ezan-sesinden-rahatsiz-olan-izmirliye-aymden-ret-2016-10-13> Erişim Tarihi: 25.08.2021.

Haberler, 2013: <https://www.haberler.com/hz-muhammed-e-nufus-cuzdani-krizi-4540932-haberi/> Erişim tarihi: 22.01.2022.

Hürriyet, 2008: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/anayasa-mahkemesine-turban-basvurusu-8323839>. Erişim Tarihi: 12.03.2022.

- Jaschke, G. (1972). *Yeni Türkiye'de İslamlık*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Mevzuat Bilgi Sistemi, 1981: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.83349.pdf>
Erişim Tarihi: 15.09.2021.
- Milliyet, 2016: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/izmir/olduresiye-dovulen-muezzinden-saniklarin-serbest-birakilmalarina-tepki-11580786>, Erişim Tarihi: 18.08.2021.
- Milliyet, 2011: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/artik-katsayi-yok-1469920>, Erişim Tarihi: 15.07.2021.
- Resmi Gazete, 2012: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm>; Erişim Tarihi: 01.06.2022.
- Seale, Clive. (Dü.). (1999). *Researching Society and Culture*. London: Sage Publication.
- Sözcü, 2012: <https://www.sozcu.com.tr/2012/gundem/peygambere-saygisizlik-73427/> Erişim tarihi: 22.01.2022.
- Sözen, Edibe. (1999). *Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- TRT Haber, 2020: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/izmirde-cami-hoparlorlerinden-muzik-yayini-provokasyonuna-gozalti-486493.html>. Erişim Tarihi: 14.08.2021.
- Yenişafak, 2009; <https://www.yenisafak.com/egitim/10-yillik-katsayi-zulmu-sona-erdi-200108>. Erişim Tarihi: 20.05.2022.
- Yenişafak, 2021: <https://www.yenisafak.com/video-galeri/gundem/chpli-ozgur-ozel-din-egitimine-orta-cag-zihniyeti-dedi-2228798>. Erişim Tarihi: 13.04.2022.
- Yücel, H. Â. *Türkiye'de Ortaöğretim*, İstanbul 1938, s. 163-173.
- We are Social, 2021: <https://datareportal.com/reports/digital-2022-time-spent-with-connected-tech>. Erişim Tarihi: 01.05.2022;
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-turkey>. Erişim Tarihi: 05.12.2022;
<https://datareportal.com/reports/digital-2022-worlds-top-websites>. Erişim Tarihi: 01.05.2022.

Politik Psikoloji Dergisi
The Journal of Political Psychology

Araştırma Makalesi **Research Article**

**POLİTİK PSİKOLOJİK BAKIŞ AÇISIYLA BEASTS OF
NO NATION FİLM ANALİZİ**

Merve BAŞARICI*

20

Öz:Bu çalışma, Cary Joji Fukunaga'nın (2015), Beasts of No Nation filmi ana karakter üzerinden politik psikolojik bakış açısıyla analiz edilmektedir. Beasts of No Nation filmi başrollerini Idris Elba, Ama K. Abebrese, Abraham Attah, Grace Nortey, David Dontoh, ve Opeyemi Fagbohunge paylaştığı, çekimleri Gana'da yapılan bir film olup filmin senaryosu Nijeryali yazar Uzodinma Iweala'nın aynı adlı kitabından

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı, İstanbul/Türkiye, e-mail: basarici.6408@gmail.com ORCID: ORCID: 0000-0003- 3764-2384

Geliş Tarihi: 13 Temmuz 2022 **Kabul Tarihi:** 20 Ekim 2022

Received: 13 July 2022 **Accepted:** 20 October 2022

Bu makaleye atf için / To cite this article: Başarıcı, M. (2022). Politik Psikolojik Bakış Açısıyla Beasts Of No Nation Film Analizi. Politik Psikoloji Dergisi, 2(2), 1-18.

uyarlanmıştır. Beasts of No Nation'ın başlığında "hiçbir ulus" ifadesine atıfta bulunulması, genel bir Afrika ulusu, kıtayı oluşturan tüm ülkelerin tekil bir coğrafi ve siyasi varlık halinde birleşmesi olarak okunabilir. Hikaye de, Batı Afrika ülkesinde bir iç savaş patlak vermektedir. Savaşın henüz gelmemiş olduğu tampon bir bölgede kendi halinde, onu seven ailesiyle mutlu bir çocukluk geçiren Agu'nun hikayesini anlatılmaktadır. Agu sadece babasının ölümü annesinin ve kız kardeşinin ortadan kaybolmasıyla yüzleşmekle kalmamış şiddet ve vahşet dolu bir hayata da katılmak zorunda kalmıştır. Bu filmde Afrika'da bir çocuk asker olarak yaşamının, savaşmanın ve öldürmenin nasıl bir his olduğu anlatılmaktadır. Bu sahnelerden yola çıkarak ana karakterin yaşadıkları ve bunun çeşitli etkileri psikolojik bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: İç savaş, Terör, Afrika, Politik Psikoloji

***Abstract:** In this paper, the main character from Cary Joji Fukunaga's 2015 movie Beasts of No Nation is looked at from a political and psychological point of view. Beasts of No Nation is a movie that was filmed in Ghana and stars Idris Elba, Ama K. Abebrese, Abraham Attah, Grace Nortey, David Dontoh, and Opeyemi Fagbohunge. The screenplay is based on the same-named book by Nigerian author Uzodinma Iweala. The word "no nation" in the title of Beasts of No Nation can be read as a reference to a general African nation, which would be all the countries on the continent working together as one geographical and political entity. In the story, the West African country has a civil war. The story of Agu, who grew up with a loving family and had a happy childhood, takes place in a buffer zone where the war hasn't started yet. Agu has not only seen his father die and his mother and sister go missing, but he also has to live a violent and brutal life. This movie shows what it was like to be a child soldier in Africa and live, fight, and kill. Based on these scenes, the main character's experiences and their different effects are discussed about from a psychological point of view.*

Keywords: *Civil war, Terror, Africa, Political Psychology*

I. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “betimsel analiz yöntemi” kullanılmıştır. Bu analiz yöntemi, araştırmacının betimlemelerden yola çıkarak kendi yorumlarını yapmasına ve çıkarımlarda bulunmasına olanak sağlamakta elde edilen verilerin daha önce belirlenen değişkenlere göre özetlenmesi ve yorumlanmasına dayanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 239-240). Çalışmanın veri kaynağı olarak Beasts of No Nation filmi kullanılmıştır. Ana karakterlerin sergilediği ifadeler bir bütün olarak ele alınmakta tutum, davranış ve söylemler değerlendirilmektedir. Bu analiz filmin psikolojik boyutuyla ilgili olduğu için veriler buna uygun şekilde seçilmiş ve belirlenmiştir.

II. BULGULAR VE TARTIŞMA

Ana karakter olarak karşımıza çıkan Agu iyi bir aileden gelen mutlu bir çocuktur. Babası yerel bir öğretmendir. Savaş bölgesinden tampon bölgeye yerleşen mültecilerle ilgilenen babası öğretmenliği bırakmış, artık mültecilerin geçici rehabilitasyonuna dahil olmuş, katı öğretmen yüzü Agu tarafından daha fazla görülme zorunda kalmamıştır. Çok güzel şarkı söyleyen oldukça sevimli dindar bir kadın olan annesi, sadece kaslarını geliştirmek ve kadınlarla ilgilenmekte olan ağabeyi, dilsiz büyükbaba ve bebek kardeşlerden oluşan, hepsi birbirini seven hatalı olduklarında birbirlerini azarlayan, üzgün olduklarında birbirlerini neşelendiren, yemek masasında en yüksek sesle geçirmeye çalışan, yemek yerken kahkahalar atan normal bir aile;

Bu tür bir sahnede Agu'nun sevgi dolu bir ailede büyüyen normal bir çocuk olduğu görülmektedir. Normal bir çocuk nasıl olur da bu kadar vahşet dolu şeyler yapabilir? politik psikolojik perspektiften durumsalcı bakış açısıyla ele alınan bu sahnede, durumsal faktörlerin sahip

olduğumuz değerler ile çelişen şekillerde davranmaya zorladığı görülmektedir.

Sıradan insanlar korkunç sonuçları olan vahşi eylemlere girişebilirler. Eğer psikolojik olarak normal bireylerde suça teşebbüs etmeye yatkınsa aynı bireyler ideolojik amaçların teşvik etmesiyle şok edici zalim davranışlarda bulunabilirler (Houghton, 2018: 229).

Zimbardo “şeytan etkisi” adlı eserinde doğru veya yanlış arasında ince bir çizginin olduğu ve bu çizginin bir çoğumuz tarafından tahminlerimizin de ötesinde kolayca aşılabileceğini ortaya koyar. Dışsal müdahaleler yoluyla bazı özellikler kazabileceği insan doğasının iyi veya kötü yöne doğru değiştirilebileceğini ima eder. Kötülük, koşullara bağlı olarak hepimizin yapabileceği bir şey olarak ifade edilmektedir (Zimbardo,2015:41).

Diğer bir neden olarak tıpkı terörizm psikolojisindeki gibi birçok teröristin bu tarz eylemlere girişirken başka şansları olmadıkları şeklinde bir hisse kapıldıkları görüşüdür. Agu burada karşılaştığı durum arasında kapana kısılmış hissetmekte şiddet eylemlerine zorlanmaktadır. Şiddetten başka hiçbir çıkış yolu olmayan Agu ölümle kalım arasında yaşam mücadelesi verdiğini hissetmektedir (Houghton, 2018: 230).

Filmin devamında kısa süre önce geçici hükümet kurulmuş fakat cunta politik partileri kapatarak askeri darbe gerçekleştirmiş ve yönetime el koymuştur. Bu süreçte yasa dışı yönetime el koyan devlet ordusuna karşı isyancı bir grup oluşmuştur. İsyancılar ulusal reform konseyi adı verilen devlet ordusu tarafından vatan haini olarak algılanmakta, yakalandıkları yerde idam edilmektedir.

Aynı etnik kökene, aynı ırka ait olan aynı toplumu temsil eden, kültürel olarak aynı insanlardan oluşan, ama birbirini düşman olarak algılayan iki grubun birbirine karşı korkunç gaddarlığı gözler önüne

serilmiştir. Gruplar arasındaki çatışmalar kıt kaynaklar, toprak, değerler, ideoloji, statü, güvenlik, güç ve diğer pek çok şey için ortaya çıkmaktadır. Burada demokratik olmayan yönetime bir baş kaldırı, değerler, kaynaklar için savaşıldığı görülmektedir.

Agu'nun babası, karısı ve çocuklarını güvenliğini sağlamak için başkente göndermeye karar verir, kendisi ve en büyük oğlu ile tıpkı diğer erkekler gibi dükkanlarını ve mallarını korumak için kasabalarında kalırlar. Koşullar nedeniyle Agu' yu gönderemez ve sadece karısını ve küçük çocuğunu gönderir.

Savaşta kadınları ve çocukları savaş bölgesinden uzaklaştırmak için araç sıkıntısı yaşanırken olay yerindeki kaos ilk kez hissedilmektedir. Agu, annesinden ayrı kaldığı için üzülür, bu duyguyu kalbinin en derin köşesinde bastırır ve filmin ilerleyen bölümlerinde açığa çıkar.

Devlet ordusu olan Ulusal Reform Konseyi'nin saldırıları üzerine bölgedeki erkekler saklanmaya çalışır ancak yakalanır ve kimse onlar adına tanıklık edemeyince kısa sürede öldürülürler. Agu'nun babası, Agu'nun kaçması için bir yol açmaya çalışır. Babasının ve erkek kardeşinin ölümü, genç çocuk üzerinde büyük bir iz bırakır. Ölüm korkusu ve ıstırap içinde, başına gelebilecek tehlikenin farkında olmadan ormanın derinliklerine doğru koşar.

Bir gerilla çatışmasında yakalanır ve devletin ordusuna karşı savaşan içlerinde çeşitli yaşta çocuklarında bulunduğu NDF adlı orduya katılmak zorunda kalır ve oradakiler tarafından savaşçı gibi eğitime başlar.

Kasabadaki erkeklerin devlet ordusu tarafından öldürüldüğü sahne ve Agu'nun NDF tarafından ormanda yakalandığı sahne yer almaktadır.

NDF'in Komutanı, bu çocuklara, Agu'nunki gibi köylere yönelik kanlı saldırılardan sorumlu tuttuğu hükümet ordusuna karşı bir nefret aşılır. Komutan Agu'ya çatışmada yakalanan köprüleri onarmak için gelen mühendislik öğrencisini, palasıyla öldürmesini emreder. Komutan bu durumu babası, erkek kardeşi ve büyükbabasının öldürülmesinin intikamı olarak vaftiz ettiğinde, Agu şiddete yenik düşer ve öldürme öğrenmeye başlar. Çocuk askerlerin, öldürmeye zorlanmasıyla şiddetin normalliğine alışmaları amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu sahnede temel motivasyon faktörlerinde "hedefin meşruiyeti" karşımıza çıkmaktadır. Burada komutan haksız ve meşruiyeti olmayan savaşlarda,

görevi ve vicdanı arasında sıkışıp kalan askeri yönetmek ve motive etmek için hedefi meşru göstermektedir.

Komutan Agu'ya bunlar senin babanı öldüren köpekler derken karşı grubu insanlıktan çıkardığını görülmektedir.

İnsandışılaştırma, bizim "insanın insana ettiğini kimse etmez" sözünü anlayabilmemizi sağlayan temel yapıdır. İnsandışılaştırma, bazı insanlar başka insanları insan olmanın ahlaki zincirinden dışladıkları her an ortaya çıkar. Bu psikolojik sürecin nesnelere, insandışılaştırıcıların gözünde, insanlık statülerini kaybeder insana yapılmayacak şekilde davranmayı hak ederler. İnsandışılaştırma önyargının, ırkçılığın ve ayrımcılığın temel sürecini oluşturur. İnsandışılaştırma bir grup insana "şişirilmiş kimlikler" verirken diğerlerini karalar (Zimbardo,2015:483).

Naziler de yahudilere yönelik soykırımlarına başlamadan önce propaganda filmleri ve posterlerde insandışılaştırıcı öğelere yer verilmiştir. Nazi propaganda afişlerinde Davud yıldızının hemen önünde koşan farelerin Yahudileri temsil ettiği görülmektedir. Yahudilerin farelerle ilişkilendirilmesi, zararlı kemirgenler olarak bilindiği, kimi zaman hastalık saçtığı ve insanlara zarar verdiği gibi negatif anlamları bulunmaktadır (Çeken ve Ersan, 2022: 485).

Agu'nun insanları acımasızca öldürmeye devam edeceğini hayal etmek seyircinin aklından geçen bir şey değildir, ama hayatının kurtarılması için yalvaran mühendislik öğrencisini palayla kafasını parçalayıp öldürdüğü gördüğünde her şey değişmektedir. Adamın yalvaran yüzüne bakarken Agu'nun ifadesiz ama tereddütlü yüzünün bu görüntüsü, bu adamı öldürmenin gerçekten de babası ve ağabeyinin ölümlerini telafi edip etmeyeceği sorusunu düşünmenin bir işaretidir.

Agunun tereddütlü yüz ifadesinin olduğu sahne

Agu “Tanrım ben bir adamı öldürdüm bu en büyük günah ama yapılacak en doğru şey olduğunu biliyorum” sözleriyle bilişsel çelişki yaşamakta fakat bunu bir şekilde mantığa büründürmektedir.

Daha sonra komutanın Agu’yla gerçekleştirdiği motivasyon konuşmasını görüyoruz. Motivasyon (güdülenme) terimi “bir bireyi bir takım etkilere maruz bırakarak onun bu etkiler olmadan önce göstereceği davranıştan farklı bir biçimde hareket etmeyi sağlamasını” ifade eder (Kutunis, 2004: 48). Motivasyon bir bireyin seçim ve kararını buna bağlı olarak da davranışlarını etkileyebilen bir öge olmaktadır.

Davranışçı yaklaşıma göre pekiştireçlerle davranışlar biçimlendirilir. Güdülenmenin kaynağı pekiştireçtir. Pekiştireç bir davranışın tekrarlanma olasılığını arttıran uyarıcılardır (Dilekmen ve Ada, 2005:115). Olumlu pekiştireç organizmaya verildiğinde davranışın ortaya çıkma sıklığını arttıran uyarıcılardır. Buradaki olumlu pekiştireç komutanın Aguyu taktir etmesidir. Böylece komutan savaşma davranışını pekiştirmiş ve Aguyu güdülemiştir.

Yönetmen aynı zamanda birbirinden tamamen farklı iki özelliğin bir insanda nasıl bir arada var olabileceğini de çok güzel bir şekilde ortaya koyuyor. Agu hem bir çocuk ve hem de bir canavardır. Söz konusu durumsal faktörler bizleri eğilimlerimiz ile yani sahip olduğumuz değerler ve inançlar ile çelişen şekillerde davranmaya zorlarlar.

Sadakatini kanıtlamak için düşman askerlerinden birini öldürerek NDF'de sertifikalı bir asker olduktan sonra, çocuk askerlerden biri olan, yaşına yakın ve hiç konuşmayan bir çocuk olan Strika ile arkadaş olur. Onunla, kan ve şehvetin su gibi aktığı şiddet dolu bir dünyada biraz teselli ve huzur bulmaktadır. Düşman birliklerine karşı bir zafer gecesinde komutan, Agu'yu odasına çağırır ve ona tecavüz eder. Son derece üzgün ve olanlar karşısında kafası karışmış Agu, bu "sırrı" kimseyle paylaşamaz ancak Strika bu bakışı tanır ve çocuğu rahatlatır. Çok geçmeden Agu, aşağı yukarı taburdaki çocukların çoğunun komutan tarafından cinsel tacize uğradığını ve hepsinin bununla bir şekilde baş etmeye çalıştığını fark eder. Travmayla baş etmenin bir yolunu ararken kendisine kokain ve daha iyi hissettiren kahverengi toz verilir. Kokainle

beslenen bu çocuklar daha sonra, silahlı kuvvetler kontrolü ele almadan önce diğer köyleri kontrolleri altına almak için köylere saldırırlar.

Agu yakalanan bir köylü kadını annesi zanneder Agu'nun annesine olan özlem ve hasreti bu sahnede hissedilir ve bunun annesi olmadığını anlayınca ona cadı kadın der. İkinci komutan kadına tecavüz ederken, diğer askerler kadının küçük çocuğunun üzerine defalarca basarak onu canice öldürürler. Agu, zayıflık anlarından öfkelenen kadını yataktayken başından vurarak komutanı kızdırır. Ancak bu noktada komutanın altındaki çocuk asker olarak kabul edildiğinden kimse bu konuda bir şey söylemeye cesaret edemez. Tecavüz sahneleri psikolojik açısında iki şekilde yorumlanabilir. Savaşta tecavüzün bir nedeni askerlere güçlü oldukları hissi ve başarı duygusu vermesidir. Tecavüz savaşlarda ulusal ve ırksal olduğu kadar cinsel üstünlük ve zaferin bir biçimi olarak kendini gösterir.

Diğer bir nedeni psikanalitik bakış açısına göre İnsanlar saldırganlık ve cinsellik gibi güdülerini tatmin etmek için güdülenirler. Freud'a göre bu güdülenmeye sağlayan güce haz ilkesi denir (Cottom, Mastors, Preston ve Dietz, 2017:47). Buradaki askerler cinsel arzular, bedensel fonksiyonlar ve saldırganlığa ilişkin beynin ilkel bölümü olan (id) kaynaklı dürtüleri nasıl kontrol edeceklerini bilmemektedir.

Çiftçilerin bulunduğu köye saldırı NDF tarafından başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Taburdaki zafer, savaşın siyasi imajıyla daha çok ilgilenen ve mevcut komutanın rütbesini düşürmek isteyen yüksek komutan tarafından karargâha çağrılmasına yol açar. Baş komutan mevcut komutana bir törenle görevi ikinci komutan olan Two I-C' ye devretmesini ister. Bununla birlikte, adamlarını bir genelevde "kutlamak" için dışarı çıkarmak isteyen mevcut komutan bir kaza süsü vererek Two I-C'nin ölümüne sebep olur. Two I-C'nin öldürülmesi üst merciler tarafından emre itaatsizlik olarak algılanır. Baş komutan bu

durumdan dolayı NDF'e karşı hareket başlatır. Bununla birlikte, yiyecek ve malzeme kıtlığı, Strika da dahil olmak üzere birçok kişinin hava saldırılarından veya açlıktan ölmesine neden olmaktadır.

Strikanın öldüğü sahne

Birliğin erzak ve mühimmatı tükenirken, Agu ve tüm askerler kendi başlarına yaşamak için komutanı terk etmeye karar verirler. Ancak kısa süre sonra, yakınlardaki bir köyde BM birliklerine teslim olurlar. Belirsiz bir süre sonra, çocuk askerler, yaşam biçimlerini unutmaları ve yeniden öğrenmeleri için rehabilite edilmeye gönderilir. Birçoğu uyuşturucu yoksunluğundan muzdariptir. Agu'nun kendisi "çocukça şeyler" yapmaya geri dönmekte zorlanmakta çünkü çocuk yaşta çok fazla kan döküldüğünü görmüş ve bu süre boyunca yaşananların sürekli azabını çekmiştir. Ona en çok eziyet eden şey vicdanıdır.

Canavar olduğunu kabul etmesine rağmen başkası tarafından canavar olarak adlandırılmaktan korktuğu için geçmişine dair hikayeleri anlatmamakta ve geçmişe dair kimseyle konuşmak istememektedir. Bunun yerine, tüm bunlardan önceki hayatı hakkında, ailesiyle, iyi bir

ocuk olduğu ve küçük köyünde mutlu bir hayat sürdüğü zamanlar hakkında konuşmayı seçmektedir. Agu' nun denizde yzmem için diğer çocuklara katıldığı ve filmin bitiminde "ocuka şeyler" yapmaya geri döndüğü için, final sahnesi açılış sahnesi kadar önemlidir .

Bu kadar dehşet ve korkunluğun olduğu yerde insanlık için bir umut varsa o da diğer insanlarla olan ilişkilerindedir. Rehabilitasyon merkezinin güvenli ortamına giren Agu her şeyi unutmaya ve iyileşmeye çalışır. Dünya yanarken, dumanı geleceği karanlıkla kaplar. Her şeye bir çocuğun bakış açısından tanıklık ederek, Eglantyne Jebb'in 1800'lerde haklı olduğunu anlıyoruz, "Her savaş çocuklara karşı bir savaştır"

KAYNAKÇA

Cary Joji Fukunaga'nın (2015), Beasts of No Nation.

Cottom M.L, Mastors E., Preston T. , Dietz B. (2017). *Siyaset Psikolojisine Giriş* (Çeviren: Mesut Şenol). Ankara: Bb101 Yayınları.

Çeken, M.B. ve Ersan, M. (2022). II. Dünya Savaşı Döneminde Propaganda Afişleri: ABD ve Almanya Örneği. *Ulakbilge*, 72, 477–488.

Dilekmen, M. ve Ada, Ş., (2005). Öğrenmede Güdülenme. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:11, 113-123.

Houghton D. P. (2018). *Siyaset Psikolojisi Durumlar, Bireyler, Olaylar* (Çevirenler: Hüsamettin İnanç ve Duygu Şekeroğlu). İstanbul: Bilge Kültür Sanat yayınları

Kutunis, R. Ö. (2004). Motivasyon faktörleri: Bir Fındık İşletmesi Örneği, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi* , 6 (1), 47-62.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin yayıncılık

Zimbardo, P. G., (2015) *Şeytan Etkisi*. (Çeviren Canan Coşkan) İstanbul: Say Yayınları.